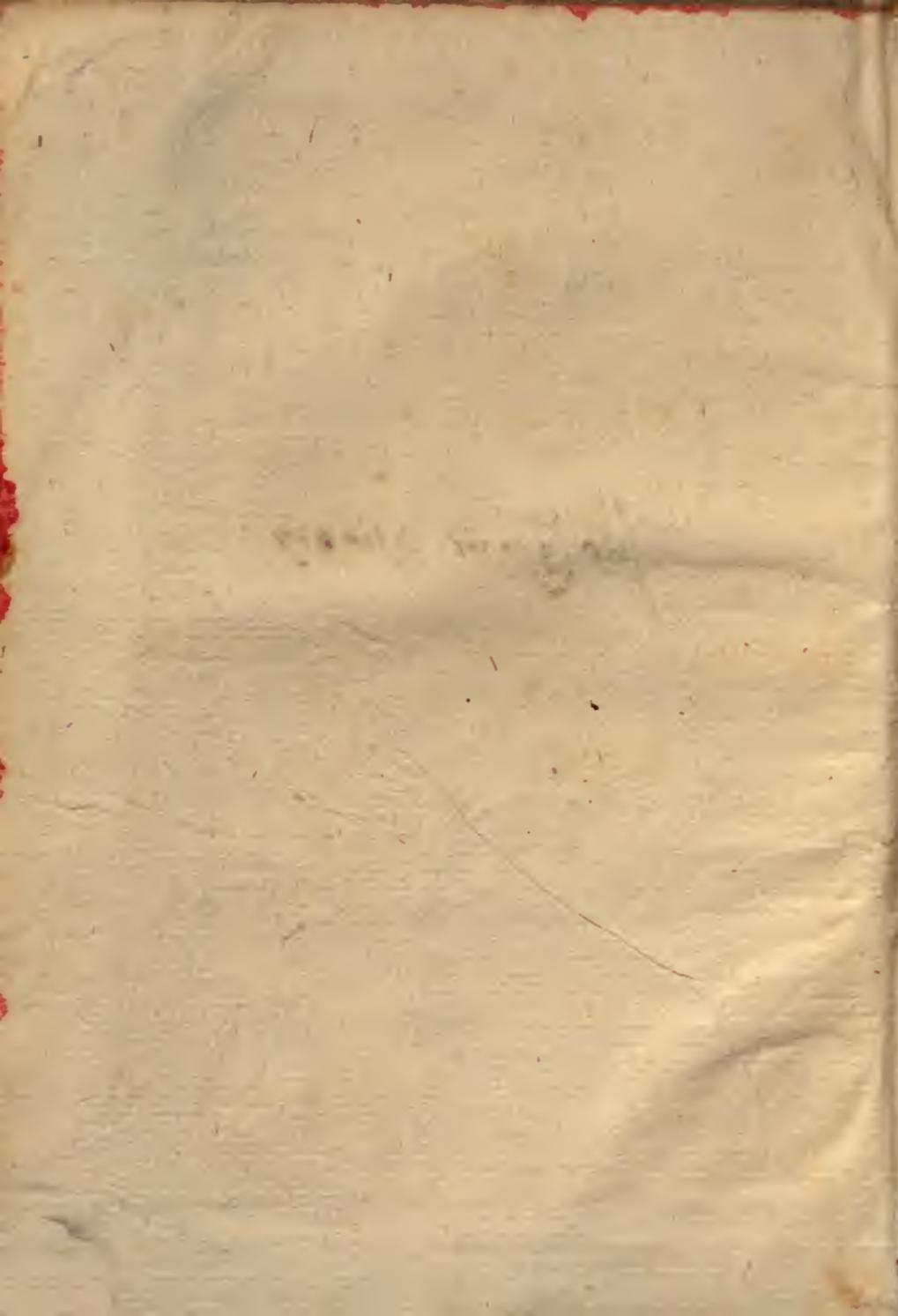


KO VITT. EMANUELE CO.



X Ps 106

Pris Cetans quadrig.



NAVIS  
ECCLESIA M  
REFERENTIS  
SYMBOLVM  
IN VETERI GEMMA ANNVLARI  
IN SCVLPTVM  
HIER. ALEANDRI IVNIORIS  
EXPLICATIONE ILLUSTRATVM

Lertinet ad Bibliotecas p. Francisci  
Transylvani. 1716.



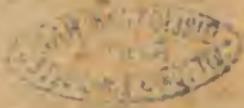
ROMAE, Apud Franciscum Corbelletum.  
M D C X X V I.

---

SUPERIORVM PERMISSV.

ИСАИЯ  
МАКСИМ  
ЕВАНГЕЛИСТ  
МУЧЕНИК  
ИАКОВ АПОСТОЛ  
СВЯТОЙ ПАВЕЛ

СВЯТОГО АЛЕКСАНДРА  
СВЯТОГО АЛЕКСАНДРА





FRANCISCO  
BARBERINO  
S. R. E. CARDINALI  
AMPLISSIMO

HIER. ALEANDER.

**E**DVCI tibi, Card.  
amplissime, ex gemi-  
na ad maximos Reges  
legatione gratulabun-  
da assurgit Roma, &  
venerabunda: teque  
tanquam Noeticam illam columbam ra-  
num oleæ gestantem lata intuetur, tan-

A 2 quam

quām angelum pacis exultans salutat.  
 In communi hoc plausu ego ne iners &  
 elinguis delitescam, qui te in Galliam  
 alacriter sequutus, in Hispaniam si te-  
 cum ire per aduersam valetudinem mi-  
 nimè licuit, at animo nusquam defui?  
 Erunt fortasse, qui ampliora tibi nunc  
 offrent suæ in te obseruantia argumen-  
 ta. ego tenui cum re ( ut aiebat ille ) sed  
 fide plenus minutum saltē lapillum,  
 qui nuper ad manus venit, velut in  
 Mercurij aceruum coniūcere non vere-  
 bor. Viderint te alij nūnc classe trire-  
 mium deductum, nūnc curru aut equo  
 vectum: euntem ego te & redeuntem  
 vectatione usum longè nobiliori sum  
 contemplatus: mente nimirum te intue-  
 bar non iam Italie humeris impositum,  
 ut disertissimus de se prædicabat Sena-  
 tor, sed cœlesti illa Nauis ultro citroque  
 pro Christianæ Reip. tranquillitate com-

mean-

meantem , illa inquam Naui , quæ  
 non relata inter sidera , ut fabulosa que-  
 dam Argo , sed procellosos mundi fluctus  
 adhuc sulcans , quosdam è suis quotidie  
 seu nautis , seu vectoribus cælestem in-  
 portum traiicit . cuius ad clauum vigili  
 hodie cura ac solicitudine sedet gubernator , Sanctissimus patruus tuus VRBA-  
 NVS VIII. Pont. Maximus ; eiusque  
 tu iussu proretæ partes egregiè obis . Hac  
 tu Petri naui dum vehi mihi videreris ,  
 accidit opportunè , ut antiqua gemma  
 annularis effoderetur eiusdem sacræ na-  
 uis anaglypto symbolo insignita . Inde  
 occasio data huiuscē , quam vides , scri-  
 ptionis , quæ mihi pro aduentorio nunc  
 munuscule erit perquām tibi accommo-  
 dato . siquidem tu de illa ipsa naui , hoc  
 est de Ecclesia Dei , quis alius , indies  
 bene mereri studes . & preterea nemini  
 nem æquè , actues , Ecclesiasticarum

antiquitatum amatorem, addo & reparatorem hac quidem ætate videmus. Ceterum, quemadmodum mira artis ruditas (ut tempora ferebant) in gemmæ scalptura agnoscitur, ita nihilo peritiorre manu exaratum hoc opusculum deprehendes: ut sculptoris cælo scriptoris stylus ex æquo respondeat. Ea tamen res, quæ aliquibus fortasse neglectui fuerit, quin meum hoc munusculum apud te sit commendatura, non dubito. haud enim te fugit sapientissimo Dei consilio factum esse, ut primis Ecclesiæ seculis imitatrixe ille artes scalptura, pictura, aliæ id genus manus sat imperitas sint nactæ, ne Christianis perinde quasi in tenera tunc Fidei ætate degentibus, dum sacras imagines eò colendas sibi proponerent, ut ad prototypon referrent, immorandi plus nimio in contemplanda artificij præstantia daretur ansa. quam fuisse apud Eth-

ni-

nicos potissimam idololatriæ causam,  
 Spiritus ipse Sanctus in libro, qui Sa-  
 pientie titulum præfert, testatum reli-  
 quit: Illam quoque sermonis elegan-  
 tiam, cui præ ceteris rebus Nationum  
 Sapientes dederunt operam, à nostris  
 rerum sacrarum scriptoribus abesse vi-  
 demus, ne scilicet doctrina cœlestis con-  
 cinnitate potius, & nitore verborum,  
 suauitateq; orationis persuasa, quam vi-  
 diuinæ veritatis hominum animis illa-  
 psa crederetur. Ut non immerito Hippo-  
 nicus nescio quis laudetur, qui statuam  
 positurus sacrosanctum patriæ dona-  
 rium, industriam doctramque Polycleti  
 manum recusavit, ne ex opere ad amus-  
 sim elaborato in artificem magis, quam  
 in ipsum dedicatorem gloria redundar-  
 ret. Mihi verò sat fuerit, si conatum  
 tu quidem meum non improbaueris,  
 huncque libellum materia commendan-

dum , si dictione inuenustum Silenis antiqui operis non absimilem dixeris , extrinsecus quidem impolitis ac rudibus , at sacra intus sigilla egregie fabrefacta custodientibus .



SACRI SYMBOLI  
IN VETERI GEMMA  
ECCLESIAM EXHIBENTIS  
ACCVRATA EXPLICATIO.



N T E R Pythagoræ præceptiones , quæ Symbola appellantur , illam recensitam fuisse memorię proditum est , ut ne quis annulum Dei imagine insignitum gestaret . Quid sibi hoc symbolo Pythagoras voluerit , mihi quidem in præsentia indagandum non est . Non sum tamen necius , id Pythagoræ effatum à Clemente Alexandrino , & à Iamblichō non quasi symbolum fuisse expositum , sed quasi aut præceptum , aut consilium . Idem enim ex Clementis sententia videtur voluisse Pythagoras , quod à Mose iustum fuerat , ne qua scilicet imago adoranda

*Lib. 5.  
Strom.  
De vita Pj.  
ib.lib.1.cap.  
35.lib.2.ad  
Symbola.*

da effingeretur, quoniam Dei maiestas,  
 quæ intelligentia tantum percipitur, vili-  
 pendī censetur, cùm in materia colitur:  
 eaq; magis, quæ in annulo gestatur, siqui-  
 dem contemptum parit quæ in promptu  
 est videndi consuetudo. nec nūl tum Iam-  
 blichus discrepat, vbi singillatim Symbo-  
 la exponit. at verò librō primo Vitæ Py-  
 thagoræ, ideo ait vetitum huiusmodi ge-  
 stamen, ne cui fortè in locum immun-  
 dum sacram imaginem deferre contin-  
 geret. quod didicisse Iamblichus potuit  
 ex illaudato quodam more temporibus  
 Tiberij Cælaris recepto, cùm reus maie-  
 statis postulabatur, quicunque effigiem  
 Imperatoris annulo impressā latrinæ, aut  
 lupanari intulisset. Et sanè Iamblichi in-  
 terpretamentum ad symboli explicatio-  
 nem quasi manu ducere nos potest, ac si  
 illud Pythagoras senserit, hominis esse,  
 cui Dei imago indita est, purum se, atque  
 immunem præstare à vitiorum inquina-  
 mentis. Quicquid sit, illud certè Pytha-  
 goræ documentum neque Græcis proba-  
 tum

*Sunt. Tibi.  
cap. 58.*

tum fuit, neque Romanis innumeras enim annulares gemmas hodieque videre est, in quibus deorum imagines, aliavè ethnicæ superstitionis symbola veteres exculpserunt. Id moris & ad Christianos pertransiit, quod gemmę complures euincunt prisco Ecclesię seculo sacris imaginibus insignitę. Siue quia hortatus nos est Apostolus, ut quicquid agimus, in nomine Domini agamus, ac propterea sacris huiusmodi symbolis manus ipsas operum effectrices, quas ὅστε περὶ ὁστῶν appellat Aristoteles, exornatas gestabant, quasi hac ratione præceptum illud Apo-  
Col. 3.  
 stolicum in promptu haberent. Siue quia,  
Lib. 4. de  
part. anima  
c. 10.  
 quas in digitis gestamus gemmas, ex ad oculos facile recurront, ut hoc quasi adiumento excitaretur memoria ad rerum diuinarum meditationem: quemadmodum mandauerat Deus Israelitarum populo, Deuter. 6.  
 vti quæ præcepta ijs dederat, alligaret unusquisque quasi signum in manu sua, Seu demum, quia, quemadmodum alii cubi dixit Seneca, annulis nostris plus quam ani-

Lib. 16. de  
Benef. c. 13.

animis credimus ; quibus videlicet annulis  
 ad contractus roborandos signa solemus  
 apponere ; ut cum aut testamentarijs , aut  
 matrimonialibus tabulis , aut stipulatio-  
 num pactionum ve chirographis lacra il-  
 la signa imprimerent , id le quodam mo-  
 do Deo teste facere innuerent . Ac profe-  
 ctò ea consuetudo saltem inualuit , vt mos  
 antiquaretur effingendi falsorum imagi-  
 nes deorum . idq; ex Clementis Alexan-  
 drini consilio effluxisse videtur . nam li-  
 bro tertio Pædagogi , vbi docuisset , annu-  
 lorum signa apud Christianos esse debere  
 aut columbam , aut piscem , aut nauim , aut  
 lyram , aut anchoram , aut pescatorem , aut  
 aliud , quo sacra quæpiam res inhueretur ,  
 hæc addit : εγας ειδωλων προσωπα ιναποτυπωτέον .  
 Εις καὶ τὸ προσέχειν ἀπέισται , hoc est , neque enim  
 idolorum sunt imprimendæ facies , quibus vel  
 solum attendere prohibitum est . Porro inter  
 plura id genus symbola , quæ videre mihi  
 contigit , illud præcipue non tam oculos , quam mentem ad se attraxit , quod in  
 annulari gemma expressum asseruatur pen-  
 tes

nes Ludouicum Compagnum virum antiquarum rerum studiosissimum. Cùmq; pulcherrimas significationes eo symbolo quasi quodam Sacrario contineri assere-rem, impetravit à me vir amicissimus, ut quæ mea de illo sententia esset, scripto promerem, quod labens faciam, si prius quæ in gemma sunt exculpta protulero. Extat itaque medio in mari Petri nauicula. ipse Petrus super aquas gradies à Christo porrecta manu erigi, ac sustentari videtur. in sumimo nauis malo carchesij loco Arca Noë ( vti apparet ) efficta est. arcæ fastigium tenet columba, alia itidem columba puppi nauiculæ insidet. ipsi naui subest piscis magnæ molis ore semihulco. supra Christi & Petri capita Græci characteres ΙΗΣ & ΠΕΤΡΙ incisi, Iesu nomen, & Petri notant. Sed satius erit ipsius gem-



mæ

mē delineationem oculis subijcere , ampliori tamen forma , quām ipsa est gemma , quæ humani vnguis magnitudinem vix excedit . Porrò scalptura ipsa ab imperitissima artificis manu est : ac nescio , an Constantini Magni tempus arguat , siue illa deinceps sacula ; in quibus scalptoria ut plurimum ars , & celatoria , pictura itidem , alieq ; id genus infeliciter iacueret ut mirum videri minimè debeat , si Arca nauis imposita cymbulæ magis quām arcæ imaginem præferat . Scio , Peterium , qui in Genesim commentaria edidit , non nullas Arcæ formæ oculis exhibuisse , quæ inuicem discrepant . at nostra hæc longè abit ab earum vnaquaque ; longius à vera Arcæ formæ ? Videmus à Salomone , aut si quis alius auctor fuit sacri illius libri , cui Sapientia titulus est , Arcam Noë ratem esse appellatam . ὁκεῖσθαι habet Græcus codex . at si ὁκεῖσθαι nauis est aut ratis subito ac tumultuario opere compacta , id nominis nostram hanc rudi manu effictam magis deceat , quām illam Noë , quam non dubita-

bitamus diuturno dierum spacio, accurata diligentia, insigni artificio fuisse elaboratam . Sed si oculos imaginibus ad amissim factis pascere non licet , pascetur animus pulcherrimis significationibus , quæ impolitis hisce figuris subsunt . Sepe enim factum videmus , ut res diuinæ fucū amo-  
lientes simplici quadam ruditate placeat.  
Ita Apostolus ipse Paulus industrius quidem verborum architectus videri fugiebat, sed cum se imperitum sermone dicebat, peritum tamen scientia fatebatur; cuius scientię diuini fulgores ex eius scriptis, tanquam solis radij e nubibus, erumpunt.

Trium existimo rerum sacrarum potissimum symbola(nam & alia quædam consideranda se nobis offerent) hac gemma contineri . Ac primum quidem illud significari, tam Arcam Noë, quam Petri nauiculam Ecclesię fuisse typum . Deinde, quoniam coniunctæ inuicem arca ipsa & nauis cernuntur, Catholicam Christi Ecclesiam iam inde à mundi primordio fuisse . Tertio loço, cum arca malo nauis imposita

posita ab ipsa nauis fulciri ac sustentari videatur , quicunque siue ex Iudaismo, siue ex Gentibus salutem vñquam sunt adepti, id per fidem in Iesum Christum, que fides Ecclesię firmamentum est, ijs contigisse .

## A R C A , E T N A V I S ECCLESIAE TYPVS.

**I**Am verò Petri nauim Ecclesię symbolum fuisse, adeo notum est, ut testimonijs non egeat . Augustinus de Verbis domini : *Nauiculam quippe istam Ecclesiam cogitate, turbulentum mare hoc seculum . Idē Serm. xxij. de diuersis ; surrexit à mortuis, ut pro discipulis in Ecclesia, tanquam in nauis constitutis, et fide Crucis suæ, tanquam in ligno portatis ; et tentationibus huius seculi tanquam fluctibus maris periclitantibus solus oraret . Ambrosius in Lucam: Mystice autem nauis Petri secundum Matthæum fluctuat, secundum Lucam repletur piscibus, ut et principia Ecclesiæ fluctuantis, et posteriora exuberantis agnoscas . Idem asserit Hieronymus , idem Beda, alijq; cùm Latini*

tum

tum Græci Patres. Ut mysterium id custodiretur, receptum est iam inde à primis Ecclesiæ temporibus, ut quæ Tépla Deo erigebantur, oblonga fierent in modum nauis, vti constat ex Clemente Romano lib. I. Apostolic. constitution. qui etiam Episcopum esse pronunciat tanquam nauis gubernatorem: primum Diaconum tanquam proretam, Diaconos reliquos tanquam nautas. Ac nescio, an partium illarum templi, quæ in longum porrectæ hodieq. Naves appellantur, appellatio inde fluxerit, an potius ex voce ~~reis~~, quæ templum significat. Porrò templo tres ut plurimum Naves habent, in medio maiorem inter geminam columnarum scriem: minores duas hinc & hinc inter columnas & templi parietem. Sic vulgo in Italia nuncupantur, quamuis sunt qui vnam malint dicere nauem geminis aliis instructam.

De Arca Noe S. Paulinus epist. I.  
*Superauit Arca diluvium, & tunc Ecclesia  
 hoc saeculum supernauigat.* perspicuè S. Hie-

B rony-

ronymus lib. i. aduersus Iouinianum :  
 Arca illa iuxta Apostolum Petrum typus Ec-  
 clesiae fuit . Et infra . Existimo , quod diuer-  
 sitas illa mansionum præfigurauerit Ecclesiæ  
 varietatē . Sed fusius vir doctissimus aequè  
 ac sanctissimus aduersus Luciferianos rem  
 illam persequitur , adeo ut complura ad  
 Eccleiam spectantia sacramenta in arca  
 deprehenderit , quæ si quis videre auet ,  
 locum adeat luculentissimum . Multa  
 etiam ad eam rem congerit S. Augustinus  
 cap. 22. &  
 seq.  
 libro xv. de Ciuitate Dei . Nec prætereun-  
 da sunt , que scribit epistola C. Ilia quippe  
 ( inquit ) res gesta forma fuerat futurorum ,  
 ut iij . qui modo non credunt Euangelio ,  
 dum in omnibus gentibus ædificatur Ecclesia ,  
 illis intelligantur esse similes , qui tunc non  
 crediderunt , cum fabricaretur arca . Illi au-  
 tem qui crediderunt , et per baptismum sal-  
 ui fiunt , illis comparantur , qui tunc in ea-  
 dem arca salui facti sunt per aquam . I piphanius libro aduersus Hæreses secundo ,  
 ideo ait Deum præcepisse , ut arca illa  
 tam intrinsecus bitumine liniretur , quam  
 extin-

extrinsecus, quò speciem facrosanctæ Ecclesiæ præberet, quæ vim quodammodo bituminis habens perniciosa serpentum, hoc est Hæreticorum dogmata propulsat. bituminis enim suffitu fugari serpentes. Cyprianus verò libro de vnitate Ecclesiæ ita loquitur : *Si potuit euadere quisquā, qui extra arcā Noe fuit, & qui extra Ecclesiam fuerit, euadit.* Sed & idem Cyprianus pluribus alijs locis Arcæ meminit figuram Christi Ecclesiæ exhibentis. quod & alij veteres patres fecerunt.

## ECCLESIA CATHOLICA A MUNDI PRIMORDIO.

**Q**VOD secundo loco statuebamus, illud erat. Quæ nunc Ecclesia est, eandem à conditi orbis initio fuisse. Ea de re fusè differit S. Epiphanius libro aduersus hæreses primo, ait enim, neminem, qui ad scopum ipsum mentem dirigat, reuocare in dubium posse, sanctam & Catholicam Ecclesiam primam omnium extitisse. ipsum enim

Adamum primum hominum à Dōo crea-  
 tum, nequaquam fuisse circumcisum, nec  
 ideo tamen idola coluisse, quinimo san-  
 ctissimæ Trinitatis, ut pote prophetam,  
 notionem habuisse: μή τε περιτομὴ εἰς Χων ( ad-  
 dit ille ) μή τε εἰδωλα σέβων, ἀλλὰ τε χριστιανοί<sup>μου</sup> τὸν χαρακτῆρα ὑποθέων. hoc est, neq. cir-  
 cumcisione fuisse insignitum, neq. Idola ve-  
 neratum, sed Christianismi characterem at-  
 que imaginem exhibuisse. Idem statuendum  
 esse ait de Abele, Seth, Enos, Enoch, Ma-  
 thusala, Noe, Heber, Abraamo: ijs enim  
 temporibus religionem perinde atque im-  
 pietatem, fidem atque infidelitatem apud  
 homines passim fuisse. tūm hæc subdit:  
 οἰσις, μήν εἰπεῖς Χωντα τε χριστιανούση τὸν εἰκόνα, ἀπί-  
 στα δὲ εἰπεῖς Χουσα ἀσεβέλας. τὸν χαρακτῆρα καὶ πανυρ-  
 πίας, συντίτα τε κατὰ τὸν οὐρανὸν. hoc est, Fi-  
 des quidem speciem Christianæ religionis, at  
 infidelitas impietatis, & iniquitatis imagi-  
 nem referebat, ut pote legi naturæ obuersans.  
 Verūm ( dicat quispiam ) si iam inde à  
 primo hominum parente Christi Eccle-  
 sia fuit adumbrata, cur Arca potius Noe,  
 quam

quām aut ipse Adam, aut alias quispiam  
 ē primoribus patriarchis, aut prophetis  
 ad eam rem designandam assumitur?  
 Quia nimis nūihil aptius, concinniusq;  
 cum ipsa Petri nauicula coniūgi poterat.  
 nam si Adam princeps hominum fuit, &  
 ipse Noe (inquit Hieronymus) quasi se-  
 cunda radix humano generi seruabatur.  
 Ad u. Ie-  
 nū. propterea cūm is secundi Adami typum  
 gereret, qui homines regenerauit, decuit  
 regenerationis sacramentum hac in gem-  
 ma, vbi Ecclesia figurabatur, ob oculos  
 poni. Itaque eleganter Iustinus mar-  
 tyr in Dialogo cum Tryphone Iudeo:  
 ὁ Χριστὸς πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν, καὶ μεχεὶ τάλις  
 ἄλλες γένεις γέγονε τε ἀγαγευμένος ὑπ' αὐτοῦ δι'  
 υἱατος, καὶ πίσεως, καὶ ξύλου τε τὸ μυστήριον τε  
 σαυσου εἰχοντος. οὐ τρόπον καὶ ὁ Νοὲ ἐν ξύλῳ διεσώθη  
 εποχεύμενος τοῖς υἱασι μετὰ τῶν ιδίων, hoc est,  
 Christus cūm primogenitus esset omnis crea-  
 turæ, principium rursus alterius generis fuit  
 regenerati ab ipso per aquam, et fidem, et  
 lignum, quod mysterium crucis obtinet, quem-  
 admodum et Noe in ligno seruatus est ταῦτα

cum suis super aquis inuestus . ideo in eodem dialogo appellatur Noe ἐξηγέρεις , nimirum generis reparati . Sed & apud Cyprianus in libro de cardinalibus Christi operibus haec habet : *Superferebatur quidem elemento purificatorio Spiritus sanctificator , iam tum baptismi virtutem annuncians . Iam tum illa p[re]figurabantur tempora , quibus arca Noe aquis inuestita diluuij viri iusti familiam conservauit illas . Si Spiritus super aquas il-latus tum , cum rerum vniuersitas conderetur , Noe temporum figuram exhibebat , ipsa vero Arca Nauiculae Petri , hoc est Christi Ecclesiae fuit praeludium , iam palam est , quam apte omnia coh[er]eant , quam verum sit , quod Epiphanius asserebat , ante sectas omnes , atque adeo in ipso rerum initio catholicam Ecclesiam extitisse . Quod & innuit D . Augustinus epistola xlix . ubi haec habet : Nec , quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur , quod tunc futurū prænunciabatur , ideo fides ipsa diuersa est . Nec , quia una*

ea-

eademque res alijs sacris & sacramentis  
vel prædicatur, aut prophetatur, ideo alias  
res, vel alias atque alias salutes oportet in-  
telligi.

SALVS EX FIDE IN CHRISTVM ETIAM  
ANTE EIVS ADVENTVM, ETIAM QVIBVS DAM  
ETHNICIS. BELLVAE ETHNICORVM TYPVS.  
CHRISTVS VERBUM ET RATIO. FIDEI  
DOCVMENTA ANTIQVITVS AB AN-  
GELIS, PROPHETIS, SIBYLLIS.

**R**Elizum est, ut quod tertio loco  
proposuimus, discutiamus. quod  
paulò fusiùs atque accuratiùs faciendum  
est, & loca Iustini martyris, Clementis  
Alexandrini, & Ioh. Chrysostomi, quæ he-  
reticorum calumnias perpessa sunt, in  
medium adducenda: ut quando delicatis  
quibusdā palatis adhuc minime sapiunt,  
quæ ad ea explicanda docti viri contule-  
runt, experiamur & nos, nunquid adde-  
re nostra possit opera, quod Catholicæ  
veritatis gustum excitet.

Videmus in gemma Arcam nauis in-  
nixam, perinde quasi indicetur, arcę sa-

Iutem ab ipsa nauicula pendere . Porrò non homines solum in arca erant, qui ab immensa illa eluuione seruati sunt , sed & brutæ animantes . Per homines Iudæorum gens, quibus diuina eloquia fuerunt credita, aut qui ante Iudeos fuit peculiaris Dei populus : per bruta ethnici significari videntur ; siquidem ut Dauid canebat , *Homo, cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* quia cùm à vera Dei notione excidissent, belluarum ritu prono semper vultu terram aspectantes , eos sibi confixere deos, quos nec ipsæ belluae pro dijs agnoscerent . Sic Paulinus epist. i v. sub leonis figura, quem Samson interfecit, congregationem gentium contineri , ex quorundam sententia testatur, additque , *quia populus gentium qui credit, corpus feritatis erat ante, nunc Christi est.* Neque verò ambigendum est , quin & aliqui ex ethnicis ante Christi aduentum æternam sint adepti salutem , quod præ ceteris ostendit D. Prosper lib. i l. de cap. i.

voca-

vocatione Gentium . vbi enim disseruit  
set de fidei lumine , quod Iudeis præcipue  
affulxit , statim addit , non propterea ex-  
culatione dignas esse nationes : adhibita  
enim ( inquit ) semper est uniuersis homini-  
bus quædā supernæ mēsura doctrinæ , qua et si  
parcioris , occultioris que gratiæ fuit , suffecit ta-  
men , sicut Dominus iudicauit , quibusdam  
ad remedium , omnibus ad testimonium .

Nam quod ait Lactantius Firmianus , Py-  
thagoram , & Platonem , qui amore in-  
dagandæ veræ sapientiæ , ad Aegyptios  
ac Persas penetrarunt , ab Iudeis , penes  
quos ea tunc veritas erat , abstinuisse , si-  
quidem auersos esse arbitror ( inquit ille )  
lib. 9. diuin.  
inf. cap. 22.  
diuina prouidentia , ne scire possent veri-  
tatem , quia nondum fas erat alienigenis ho-  
minibus religionem Dei veri , iustitiamq; no-  
tescere ; id non usquequa verum est :  
neque enim veritatis radios ab eorum ob-  
tutibus subduxit Deus , qui recta inceden-  
tes semita procul ab errorū caligine per-  
uestigatum illam irent . An non ille est ,  
qui dixit , petite et) dabitur vobis , querite  
et) in-

Mat. 7.

Epist. 10.

P. Reg. 10.

et inuenietis, pulsate et aperietur vobis? multum verò interest, qua ratione, qua via, quibus auxilijs queratur: quidue sit, quod potissimum queritur. Qui per dominum querit ( inquit Ambrosius ) inuenit. Laban denique quia quærebat idola, non inuenit. Inuenit tamen Regina Austræ, quæ quamvis ethnica rectæ voluntatis ductu è longinquis regionibus veræ sapientiæ adipiscendæ causa profecta est. Qua de Regina temperare mihi non possum, quin quæ S. Paulinus elegantissimè differit, huc transferam ex prima eius epistola. Illa enim peccatrix, ut pote adhuc inuisitarum à Deo gentium socia, iam tamen visitandarum prævia, non habens legem litteræ, sed habens fidem legis in tabulis cordis carnalibus spiritu consilij, et pietatis incisam, utilitatis suæ causa, et magnac salutaris lucri studio, tantis ab interuallis ultimi orbis excita, diuinam audire sapientiam concipiuit; ut quod non habebat acciperet, et lucem scientiæ, qua carebat, hauriret. Et post pauca: Barbara natio-

ne, non animo; &) in aperto peregrina;  
 sed in occulto Iudea sanctorum fieri ci-  
 uis optabat. Vnde non solum cœlesti præ-  
 mio resurrectionis beatæ, sed etiam poter-  
 state Apostolorum de Iudeis adulteris iudi-  
 candi ipsius ore iudicis digna censetur: quia  
 Christum in Salomone mirata, verum Re-  
 ginae cœlestis affectum in imagine mystica  
 Ecclesiæ prouidentis impleuerat. Hæc Pau-  
 linus. quis verò nescit, tam Platonem  
 quam Pythagoram non Dei, sed suam  
 ipsorum gloriam aucupatos, & multis  
 etiam culpis fuisse obnoxios, adeo ut al-  
 ter luxui ac libidinibus addictus, alter  
 magicas etiam curiositates sectatus fue-  
 rit, ut melius cum eo actum esset, si ce-  
 rebrum, quam si temur habuisset aureum?  
 sed forsitan de traducenda ad Gentes Ec-  
 clesia sensit Laetantius. statim enim sub-  
 dit: statuerat enim Deus appropinquante  
 ultimo tempore Duce magnum cœlitus mit-  
 tere, qui eam perfido, ingratoq. populo abla-  
 tam exteris gentibus reuelaret. Certè enim  
 Christus ante suum aduentum (vti dixi-  
 mus)

mus) quibusdam etiam ethnicis ipsam veritatem detegere dignatus est. Id fatetur perspicue D. Augustinus lib. xvii. de Ciuitate Dei, vbi de Iob sic loquitur: *Diuinitus prouisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus, etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eiique placuerunt pertinentes ad Hierusalem spiritualem.* Atque ad Iob præcipue respexisse videtur idem Augustinus, cum epistola xl ix. sic ait: *Cum enim nonnulli commemorantur in sanctis Hebraicis libris iam ex tempore Abrahæ, nec de stirpe carnis eius, nee ex populo Israel, neque ex aduentitia societate in populo Israel, qui tamen huius sacramenti participes fuerunt: cur non credamus etiam in ceteris hac atque illac gentibus, alias alios fuisse, quamvis eos commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus?* Quapropter auctor epistolæ ad Demetriadem specioso sane elogio Iob appellat *virum ante Euangelia euangelicum, et Apostolicum ante Apostolica præcepta, et discipulum Apostolorum.* licet enim is auctor (vti appareat) homo

homo Pelagianus fuerit, & forsitan ipse  
 Pelagius, ut credidisse videtur Augusti-  
 nus, hanc tamen Jobi laudationem ab eo  
 prolatam, quasi gemmam è luto excer-  
 ptam interim non renuemus. Non vere-  
 tur ille Iolum dicere *Apostolorum discipu-*  
*lum*, quia nimis ea pænè didicisset, quæ  
 postmodum Apostoli docuerunt, edoctus  
 scilicet ab ipso veritatis & iustitiae largito-  
 re Deo. Est enim apud Catholicos in con-  
 fesso, hominibus in statu naturali consti-  
 tutis opus fuisse ad salutem, atque immor-  
 talitatis præmia consequenda speciali ali-  
 quo diuinæ gratiæ auxilio, quo ad fidem  
 in Christum perducerentur; neque enim  
 naturalem legem sufficere vllatenus po-  
 truisse. idque in disputationibus aduersus  
 Pelagianos non semel innuit S. Augusti-  
 nus. Sed neque ipsi legi scriptæ, quæ lu-  
 dæis tradita fuit, ea vis inerat. Idem ma-  
 gnus doctor libro primo de peccat, mer.  
 & remiss. *Regnum mortis sola in quolibet ho-*  
*mine gratia destruit Saluatoris*, quæ operata  
*est in antiquis Sanctis, quicunque antequam*

in carne Christus veniret, adeius tamen  
 adiuuantem gratiam, non ad legis litteram,  
 quæ iubere tantum, non adiuuare poterat, per-  
 tinebant. Quoniam verò, ut idem Augu-  
 stinus aiebat; de iugo graui, quod est supra  
 lib. 4. con-  
 tra Iulian. filios Adam, non liberat nisi secundus Adam,  
 s. p. 6. quod, & alibi afferit, & à sacrosancto Tri-  
 dentino Concilio, vbi de iustificatione  
 agitur, pronunciatum videmus, fateamur  
 necesse est, ex fide in Christum venturum  
 priscis illis hominibus, siue ex Israelitis  
 fuerint, siue ex gentibus, id demum felici-  
 tatis contigisse. Atque illud est, quod di-  
 uinus Apostolus in epistola ad Romanos  
 ubertim docet, nō legis opera atque actio-  
 nes, sed fideliū fuisse, quæ Abraamum iu-  
 stum effecit. Porrò pluribus locis, & ver-  
 bis apertissimis ingeritur isthæc doctrina  
 à D. Thoma Aquinate, cuius saltem verba  
 ex sacræ Theologiæ summa in quæstione  
 de suscipientibus baptismum hic describe-  
 re operæ erit: Nunquam ( inquit ) homi-  
 nes potuerunt saluari ante Christi aduentum,  
 nisi fierent membra Christi, quia ut dicitur,

pars. 3.  
 quæst. 68.  
 art. 1.

Act. 4.

Act. 4. non est aliud nomen datum homini-  
 bus, in quo oporteat nos saluos fieri . sed ante  
 aduentum Christi homines Christo incorpora-  
 bantur per fidem futuri aduentus &c. Atque  
 hic quidem Sol Theologiæ clarissimus in-  
 star omnium esse posuit . Verum quis ne-  
 get , eandem fuisse vetustorum Ecclesiæ  
 patrum sententiam ? Dabo Latinos , da-  
 bo Græcos , ut hoc sensisse tam Orientem ,  
 quam Occidentem , appareat . Perspicua  
 sunt Magni Gregorij in Ezechielem ea de  
 re verba , quæ hic apponam : *omnes electi ,*  
*sive qui in Iudea esse potuerunt , sive qui nunc*  
*in Ecclesia existunt , in mediatorem Dei ;* <sup>homil. 17.</sup> *ho-*  
*minum crediderunt & credunt . & post non-*  
*nulla verba : quem enim maiores nostri ex*  
*Iudaico populo crediderunt , & amauerunt*  
*venturum , hunc nos & venisse credimus , &*  
*amamus . Leo itidem Magnus , itidem Ro-*  
*manus Pontifex sermone primo de pa-*  
*ssione Domini : Omnis prorsus antiquitas co-*  
*lentium verum Deum , omnis numerus apud*  
*scula priora Sanctorum sacra fide vixit ,*  
*& placuit . Et neque Patriarchis , neque Pro-*  
*phetis*

p̄hetis, neque cuiquam omnino Sanctorum ni-  
 si in redēptione domini nostri Iesu Christi  
 salus, & iustificatio fuit. Nec minus per-  
 spicue S. Augustinus epist. lvii. Sicut au-  
 tem illi (inquit) quando idem Sacramentum  
 occultum erat, credebant Christi incarnatio-  
 nem futuram, sic & nos credimus factam.  
 Et à nobis autem, & ab illis futurus expe-  
 ctatur ad iudicium eius aduētus. Libro quo-  
 que priore contra Iulianum Pelagianum  
 ex duobus, quos proximè elapsis annis Me-  
 nardus edidit, hisce verbis loquitur: Et  
 ipsos antiquos iustos eadem gratia liberauit,  
 cui & vos bellum indixisti, quamvis diuersis  
 & si fuerint pro tempore sacramentis. quo-  
 niam quod de Christo credimus, hoc credebant.  
 unus enim Deus, unus mediator Dei & ho-  
 minum homo Christus Iesus, cuius illis præ-  
 nunciatus est, nobis autem annunciatuſ est  
 humilitatis aduentus. claritatis vero, qui in  
 fine futurus est, & illis est prænunciatus, &  
 nobis. Et illorum ergo & nostra in isto uno  
 mediatore una fides est. idem spiritus fidei  
 & in illis, & in nobis. Ita veteres credi-  
 disse

disse ait Augustinus, Christum venturum ad humanam carnem sumendam, quem admodum venturum nos credimus ad extremum iudicium, ad discutienda & promerita, & scelera. quam discussio-  
nem & ab ipsis nihilominus creditam. Et quod ait, veteres illos diuersa pro tem-  
pore adhibuisse sacramenta, notum est  
inter cetera, Iudeos loco baptismi, quod  
sacramentum hodie necessarium est, cir-  
cumcisionem habuisse. at circumcisionis  
sacramentum non adeo fuit necessarium,  
ut Gentibus, qui eo non vtebantur, fides  
ipsa non abunde tunc esset. Egregie, ut  
in omnibus, angelicus Doctor: licet ipsum  
*sacramentum baptismi non semper fuerit ne-  
cessarium ad salutem, fides tamen, cuius ba-  
ptismum sacramentum est, semper necessa-  
ria fuit.* par. 3. q. 8.  
art. 1.  
Eiusdem sententiae fuisse Gre-  
gorium Nazianzenum, liquet ex ijs, quæ  
in oratione xx. de Machabæis protulit,  
**nimirum** sese existimare, neminem eo-  
rum, qui ante Christi aduentum marty-  
rio consummati sunt, id sine fide in Chri-

stum consequi potuisse. Ac licet, quos  
 laudaui, Patres de iustis viris ex Iudæo-  
 rum populo, prout res poscebat, loqui-  
 ti sint, ambigere tamen nemo potest, quin  
 & idem de Gentibus sit statuendum. At-  
 que id clarè euincit, quod de Christo aie-  
 bat Aggæus Propheta: *¶ veniet deside-  
 ratus cunctis Gentibus.* nam si erant ex Ro-  
 manis, ex Græcis, ex Aegyptijs, ex Per-  
 sis, qui Christum vēturum desiderarent,  
 fatendum est, & aliquam ijs de Christi  
 inditā fuisse notitiam, siquidem rei igno-  
 tæ nullum concipere desiderium possu-  
 mus. Quò itidē Chrysostomus illa Chri-  
 sti verba rectè trahebat: *multi prophetæ;*  
*¶ Reges voluerunt videre, quæ vos vide-  
 tis.* Sed hæc ad populum Hebræorum  
 arctari videntur. Illa Aggæi ad ceteras  
 quoque nationes spectant. Quapropter  
 generatim loquitur D. Augustinus epist.  
 ad Optatum episcopum, vbi hęc legimus.  
*Cuius hominis, eiusdemque Dei saluberrima  
 fide etiam illi iusti salvi facti sunt, qui prius-  
 quam veniret in carne, crediderunt in carne*  
*ven-*

venturum. eadem namque fides est & nostra, & illorum, quoniam hoc illi crediderunt futurū, quod nos credimus factum. & infra . Proinde cūm omnes iusti hoc est veraces Dei cultores, siue ante incarnationem, siue post incarnationem Christi, nec vixerint, nec viviant, nisi ex fide incarnationis Christi, in quo est gratiæ plenitudo, profecto , quod scriptum est, non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluos fieri nos, ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum , ex quo in Adam vitiatum est . & clarissimè epistola xlx. ad quæstionem 1l. Ab exordio qui- cunque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & secundum eius præcepta pie & iuste vixerunt, quando libet, & ubi- libet fuerint, per eum procul dubio salui facti sunt . Sicut enim nos in eum credimus, & apud patrē manentem , & qui in carne iam venerit : Sic credebant in eum antiqui & apud patrem manentem , & in carne ven- turum . Nec apertè minus epist. lxxxix. Ut sciamus , etiam antiquos iustos, quicun- que esse potuerunt, non nisi per eandem fidem

liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut & à nobis facta annunciatum. Ideo idem Christum hominem dicit, cum sit & Deus, ne quis existimet, antiquos, iustos per Deum tantummodo Christum, id est per Verbum, quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis eius, qua & homo Christus dicitur, potuisse liberari &c.

Idque causæ fuit, cur Iustinus martyr non Abraamum solum, sed & Socratem, & Heraclitum Christianos appellauerit verba viri sanctissimi in Apologia secunda illa sunt: τὸν χριστὸν περιτόκον θύμα τε θεού εἰδίδαχθυμέν, καὶ πειθανύσαμεν. Δόγμα δύτα εἰ πάντα γένος ἀνθρώπων μετίσχε. καὶ οἱ μετὰ λόγῳ βιώσαντες, Χριστιανοί εἰσι, καὶ αὐθεοὶ εὐημένισαν, οἵτινες Ελληνοὶ μὲν Σωκράτης, καὶ Ηράκλειτος, καὶ οἱ σοφοὶ αὐτοῖς. εἰ βασβέσοις δὲ Αβραμι, καὶ Ανανίας, καὶ Αζαΐας, καὶ Μισαΐας, καὶ Ηλίας, καὶ ὄλλοι πολλοί, hoc est, Christum primogenitum esse Dei edoceti sumus Verbumque, ac Rationem esse, cuius uniuersum humanum genus est particeps, antea ostendimus. & quicunque ex præscripto rationis

tionis vixerūt, Christiani sunt, licet impij habiti sint, quemadmodū inter Græcos Socrates, et Heraclitus, atq. ijs similes: inter barbaros verò Abraam, et Ananias, et Azarias, et Misael, et Elias, et complures alij. Λόγον apud Græcos tām rationem, quām sermonem significare, palām est. Vtrumuis interpreteris, haud dubium, quin æterno Dei filio conueniat! Minutius Felix in Dialogo, quem Octauium inscripsit, de personis sanctissimæ Trinitatis ita loquitur: quid aliud et à nobis Deus, quām Mens, et Ratio, et Spiritus prædicator? En tibi secunda persona, Dei nempe filius Ratio dicitur. Sed & Minucio æqualis Tertullianus cap. xxii. Apologetici hæc habet: Et nos etiam sermoni, atque rationi, itemque virtuti, per quæ omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam spiritum inscribimus, cui et sermo insit prænunciandi, et ratio ad sit disponenti, et virtus præsit perficienti. hunc ex Deo prolatum dicimus, et prolatione generatum, et ideo filium, et Deum dictum ex unitate

te substantie. Opportunè verò Tertullianus & generationem, & substantię unitatem hic nominat, ne cui scrupulum fortè iniiceret, quod de Sermone prolato dixerat, quasi eodē prorsus modo intelligeretur, quo humano ex ore profertur sermo

Eib.1.cap.6. ἀγαπήσατος, καὶ εἰς αὐτὰ χρόνους, ut loquitur

Epist. 49.

Damascenus. Cùm Christum dicamus (ut inquit egregiè Augustinus) verbum Dei, per quem facta sunt omnia, & ideo filium, quia verbum, nec verbum dictum, atque transactum, sed apud incommutabilem patrem incommutabile ipsum, atque incommutabiliter manens. & alibi. Verbum est, non sonus auribus strepens, sed imago mentibus innotescens, ut illic interna & ineffabili luce clarescat, quod dictum est. Qui me videt, videt & patrem. Quod & diuinè explicat Ignatius martyr in Epistola ad Magnesianos: εἰς θεός ἐσιν οἱ παντοχάρτος, οἱ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ιησοῦ χριστὲν τε οὐαὶ ἀντεῖ, οἵτινι ἀντεῖ λόγος, & γένος, ἀλλ' οὐσιώδης. οὐ γάρ ἐστι λαλίας ἐντείχης φάνημα, ἀλλ' ἐνεργείας θεϊκῆς οὐσία γεννητός, hoc est. unus est Deus omnipotens, qui seipsum

Epist. 112.

ma-

manifestauit per Iesum Christum filium suum,  
 qui ipsius est verbum, non pronunciatum,  
 sed substantiale; non enim vox est articula-  
 tæ loquela, sed diuinæ efficacæ genita substan-  
 tia. Siquidem orta est postea hæresis quæ-  
 dam Pauli Samosateni, & Marcelli, qui  
 propterea quod filius à Ioanne Euangeli-  
 sta verbum appellatur, illum non verè fi-  
 lium, sed *in sōματος σῆμα καὶ φέγγα*, hoc est  
*vocabulum*, *vocemque ex ore proficiscentem*  
 ausi sunt dicere. quod constat ex Com-  
 mentario Basiliij, & Georgij Semiaria-  
 norū, quem Commentarium S. Epiphanius libro tertio aduersus hæreses in-  
 feruit, ut acutissimè, & verissimè vir ap-  
 primè doctus Dionysius Petauius depre-  
 hendit, cui propterea gratia non exigua  
 habenda est ab Epiphanij amatoribus,  
 studiosisque historiæ Ecclesiasticæ, & ca-  
 tholicæ veritatis. Ac reiiciunt illi qui-  
 dem tam stultum atque impium com-  
 mentum, asserentes, Verbum ipsum, cùm  
 filius sit, non actionem quandam loquen-  
 di, sed verè substantiam esse: qui tamen

& iij sint, suo se indicio ( vt de sorice vulgò dicitur ) produnt , nunquam enim filium eiusdem cum patre substantiæ , siue ὁμοίστοις , sed tātummodo ὁμοῖος κατὰ τὴν εἰδῶν esse contendunt , quemadmodum præter alia animaduertit Petauius . Addo , eorum quoque perfidiam argui ex Verbi , quam ingerunt , interpretatione , dum sic loquuntur : εἴ τι καὶ Λόγος ὀνομάζεται , ἐπειδή εἰμινείς εἴτε τᾶς τε τοῦ θεοῦ βολημάτος hoc est , denique verbum etiam dicitur , eo quod Dei voluntatis sit interpres . Nam quemadmodum interrogatus olim in Concilio Aquileiensi Palladius , num Dei filium verum esse Deum fateretur , cum respondisset , negari à nemine posse , verum esse Dei filium , semiplenam hanc esse responsionem aiebat Ambrosius ; ita nos semiplenam eam Verbi expositionem nominare possumus , neque enim à veritate discrepat , filium diuinæ voluntatis esse interpretem , quod Apostolus pluries innuit , at non hæc præcipua fuit causa , cur Verbi appellatio Dei filio sit tributa , sed ea potius

potius , quia quemadmodum verbum  
 nostro ex ore prodiēs internæ cogitatio-  
 nis imago est , ita æternum Dei Verbum  
 imago est internæ Patris intellectio-  
 nis , quę intellectio diuini intellectus est  
 actio , diuinę operatio vitæ . ideoq . rationē  
 habet generationis , & generantis con-  
 fert similitudinem , vt proinde eiusdem  
 esse substantiæ necesse sit : est enim ge-  
 neratio origo viuētis à principio viuen-  
 te secundum rationem similitudinis in  
 natura eiusdem speciei . non tamen ea in  
 generatione , quę nunquam fieri desinit ,  
 cùm se pater semper intelligat , quic-  
 quam detrimenti ille patitur . Neque  
 enim Pater ( quemadmodum elegantissi-  
 me scribebat D . Augustinus ) vt haberet Eph . 6 .  
 filium de se ipso , minuit se ipsum , sed ita  
 genuit de se alterum se , vt totus maneret in  
 se , et esset in filio tantus , quantus et solus .  
 eaque de causa ipsum Dei Verbum figura  
 substantiæ eius à Paulo Apostolo dicitur . Heb . 1 .  
 quibus verbis & συντότης significatur , &  
 συντότης , vt in filio non minus substan-  
 tiā

tiam patris agnoscamus, quām similitudinem; atque ex substantia eundem esse cum patre, ex similitudine aliam à patre personam. Græcè autem est *χαρακτῆς τῆς ὑποσάστης αὐτῆς*. quod aliquis fortasse veterit, *imago personæ ipsius*, perinde ac si dicamus, filij hypostasis hypostasi patris similem esse, interpretationem ex Epiphanio sumentes, qui tertio aduersus hæreses libro ita loquitur: Οὐκέν δια τῆς πτοὺς Φιλιππησίς ἐπισολῆς ἐδίδαξεν οὐμᾶς, πῶς οὐ μωσαῖς ταῦτα εἶναι τὴν ὑποσάστην Πατρός. πνεῦμα γὰρ ἐκ Πατρὸς. καὶ κατὰ μὲν τὴν τὸν Πατρός εὑνοιαν ταυτὸν, ὡς κατὰ τὴν τῆς σωμάτου εὑνοιαν ταυτὸν. εἰ ταυτὸν δέ, ἀλλ' οὐμοιον, διότι τὸ πνεῦμα οὐ εἶναι οὐ Υἱὸς, ἐκ εἶναι οὐ Πατής. hoc est. Igitur in Epistola ad Philippenses nos ille docuit, quomodo filij hypostasis patris hypostasi sit similis. est enim ex Patre spiritus. Et si patrem cogites, idem cum pātre ille est, quemadmodum idem est cum homine, si carnem consideres. non autem est idem, quatenus spiritus ille, qui filius est, non est pater, Hisce in verbis subobscura illa videtur, κατὰ μὲν τὴν

τε Πατρὸς ἔνος ταυτόν . itaque censembat ne-  
 scio quis pro πατρὸς legendū esse πνέωματος ,  
 quæ vox clariorem quidem efficit sen-  
 tentiam , at seruanda est , quoad fieri po-  
 test , vulgata lectio , & istæc verba à pro-  
 ximè antecedentibus luce m sumunt , qui-  
 bus filius nominatur spiritus ex patre pro-  
 grediens . nam ut homo ab homine gi-  
 gnitur , ita si spiritus est filius , spiritus  
 etiam pater est , eademque utriusque sub-  
 stantia . quamobrem dixerat in superio-  
 ribus esse filium τὸ πνέωμα ἐκ πνέωματος . Ce-  
 terum ea magis expositio probanda vi-  
 detur , quæ ex antiquo interprete elicetur ,  
 cum υποστάσι , reddit substantiam . neque  
 aliud eo loci sensisse videtur Apostolus .  
 Et profectò eo vocabulo nō substantiam  
 solum & personam , sed & eorum , quæ ve-  
 rè sunt , substantiam notari docuit Bu-  
 dēus Græcę linguæ peritissimus , ad eorum  
 differentiam , quæ tantum apparent , &  
 specie tenus existunt . Itaque imago à  
 speculo reddita , substantiæ imago dici  
 nequit ; est enim umbratilis figura à su-  
     per-

perficie fluens . Dei verò filius character  
 est , & imāgo substantiæ : hoc est imago  
 tanquam à Patre genitus, substantia tan-  
 quam Deus & què ac pater : imò idem  
 omnino Deus cum patre . Ex quibus &  
 eorum technæ magis patescunt , qui su-  
 pra positam Verbi interpretationem com-  
 menti sunt , & quam non prudenter at-  
 que inscitè commentarius ille Epiphanio  
 tribueretur , clarius elucet . Verūm , vt  
 ad viam è diuerticulo reuertamur , in  
 eodem Apologetico Tertullianus Chri-  
 stum vocat *Verbum Dei idest λόγος* , il-  
 lud primordiale , primogenitum virtute ,  
 & ratione comitatum , & spiritu instru-  
 etum . Addamus & verba D. Hierony-  
 mi ad Paulinum : *λόγος enim Græcæ mul-*  
*ta significat , nam & verbum est , & ra-*  
*tio & supputatio , & causa uniuscuiusque*  
*rei per quam sunt singula , quæ subsistunt ,*  
*quæ uniuersa rectè intelligimus in Christo .*  
 Et quoniam omnia per ipsum facta sunt ,  
 cùm ea de re nescio quid veteribus phi-  
 losophis suboluisset , rerum effectricem ,
 cau-

causam σπερματικὸν λόγον τε κεῖσθαι dixerunt , quemadmodum apud Laertium videre est in Zenone . Quod & animaduertit Tertullianus Apologetici cap . xx i . cuius ea sunt verba : *Iam ediximus, Deum uniuersitatem hanc mundi verbo, et ratione, et virtute molitum.* Apud vestros quoque sapientes λόγον , id est sermonem atque rationem constat artificem videri uniuersitatis . Hunc Zeno determinat factitatem , qui cuncta in dispositione formauerit . Ex hoc Tertulliani loco (ni fallor ) sua isthęc verba Lactantius effinxit libro iv . Diuinā institut . Sed melius Græci λόγον dicunt , quām nos verbum siue sermonem . λόγος enim et sermonem significat , et rationem : quia ille est vox , et sapientia Dei . Hunc sermonem diuinum ne philosophi quidē ignorauerunt , siquidem Zeno rerum naturae dispositorem , atque opificem uniuersitatis λόγον prædicat et c . Idem & Minucius in Octauio asserit . At verò hunc Stoicorum λόγον , ut innuit Tertullianus , Latini rationem verterunt . quamquam Diuus Augustinus

*Sapientiam nominat, sic enim epistola  
lvi. vbi de Stoicis verba habet: In natu-  
ralibus autem quæstionibus si isti dicerent,  
effectricem omnium naturarum esse incorpo-  
ream Sapientiam &c. Et rectè quidem,  
nàm & Lactantius loco proxime lauda-  
to quam rationem nominauerat, eandem  
dicit Sapientiam. Seneca perspicue epi-  
stola lxv. Dicunt ut scis Stoici nostri, duo  
esse in rerum natura, ex quibus omnia fiant,  
causam & materiam. materia iacet iners,  
res ad omnia parata, cessatura si nemo mo-  
ueat. causa autem id est Ratio materiam  
format, & quocunque vult versat. At ne  
quis existimaret, hanc causam seu Ratio-  
nem eam esse, quam Formam Peripate-  
tici vocant, ipse lucem sibi assert Seneca  
eadem epistola, cùm ait: Quærimus, quid  
sit causa. Ratio faciens, id est Deus. Ex Pla-  
tonis quoque doctrina nescio quid simi-  
le elicitur. Sed hæc obiter, neque enim  
me fugit, cæcutijsse ethnicos philoso-  
phos ad diuinæ veritatis lucem, & si quid  
auri è cælestis sapientiæ fodinis eruerunt,*

illud

illud vanissimis opinionibus aggestis in  
 scoriam vertisse , quemadmodum & de  
 sacris litteris hæretici faciunt . Itaque pe-  
 rinde quasi in voce τελόγε & Iustinus , &  
 Iobius , de quo infra loquuturi sumus ,  
 homonymia decepti essent , in calumniā  
 inciderunt hominis à Catholica veritate  
 aberrantis , quam calumniam egregiè di-  
 luit in lege Talionis doctissimus , & ele-  
 gantissimus Rosvveydus . Nos ad Iusti-  
 ni locum reuertamur , quem itidem va-  
 na ingenia sugillare non sunt verita , ac si  
 dixerit , ethnicos homines , qui natura  
 tantùm duce absque ullo fidei lumine  
 vixerunt , Christianos esse censendos .  
 quod sanè alienum est à tanti viri cùm  
 pietate , tūm doctrina . nam præterquam  
 quòd in Parænesi ad gentes non obscure  
 insinuat , Christum aliquatenus Socrati  
 fuisse cognitum : Χριστὸς δέ τοι ( inquit ) καὶ  
 ἀπὸ Σωκράτους γνωσθεῖται , &c. additque illum  
 ipsum Christum , qui rationem indidit  
 hominibus , per Prophetas futura prædi-  
 xisse , innuens nimirum , homines , qui  
 diui-

diuina prælucente gratia vitam rationis  
& virtutis ductu traduxissent, fidem, quæ  
in Christum necessaria tūm erat, potuisse  
indipisci; si verba ipsa Apologię oculo  
( vt ait poëta ) irretorto consideremus,  
quæ doctissimi viri sententia fuerit, faci-  
le patescit. Nam si hodie inter homines  
Iustinus versetur, ac de eo quæras, quos  
nam esse censeat Christianos? an non il-  
los esse diceret, qui in Christum credunt?  
igitur cùm Socratem Christianum nomi-  
net, consequens est, vt illum aliqua in  
Christum fide imbutum existimauerit.  
Præterea pares ea in re facit Abraamum  
& Socratem: atqui Abraamo Christum  
fuisse cognitum, si quis neget, Christum  
ipsum æternam veritatem mendacij ar-  
guat, quem scimus dilucidè pronunciaſ-  
ſe, *Abraum pater vester exultauit vt vide-  
ret diem meum, vident gauisus est.* Sed  
*quoniam vti Paulus Apostolus ad Ephe-  
ſios scribebat, unicuique data est gratia se-  
cundum mensuram donationis Christi,* haud  
quaquam est ambigendum, multò clarius

Abraa-

Abraamo Christum innotuisse, quām Socrati, qui, si verē vllam Christi cognitionem habuit, habuit illam  $\alpha\tau\delta\mu\gamma\kappa$ , vt loquitur Iustinus, inuolutam nimirūm, & subobscuram, sed quæ eo tempore satis esse poterat ad salutem tribuendam. Quamobrem dubitatio nulla remanet, quin Iustini mens in Apologia illa fuerit, Dei filium Verbum ac Rationem rationis compotes fecisse homines: qui verò eiusdem rationis ductu vitam innocenter transigerent, illud consequatos esse, vt Christiani fierent etiam ante Christi adventum, hoc est eo fidei lumine afflatentur, vt Christum venturum credērent, siue illi ex populo Dei peculiari fuerint, vt Abraam, alijque, siue ex ethnicis, vt Socrates, quamuis hic ab ijsdem ethnicis  $\alpha\theta\epsilon\sigma\sigma$  habitus fuerit, quia nimirūm deos respueret, quos ipsi colebant: qua potissimum de causa mortis sententiam subiit.

Diuū tamen Io. Chrysostomus doce-  
te videtur homilia xxxviii. in Mat-

thēum, Dei solius cognitionem necessariā  
tum temporis fuisse. sic enim loquitur :  
 εὐηγγελίον γὰς καὶ μὴ σμολογήσαντας τὸν Χριστὸν τότε σώθινται,  
 εἰ γε τέτο ἀπητεῖστος ἀντῶν, αλλὰ τὸ μὲν εἰδολο-  
 λατρεῖον, καὶ τὸ τὸν ἀληθινὸν θεόν γειδένται, hoc est,  
 poterant enim tunc homines etiam Christum  
 non confessi saluari, non enim hoc ab illis pe-  
 tebatur, sed ut idolatria abstineret, unum-  
 que solum deum cognoscerent. Exemplum  
 mox addit de Machabaeis, de tribus pue-  
 ris, alijsque apud Iudeos, quos ait optimam  
 vite rationem sequutos fuisse, eiulq.  
 cognitionis mensurā seruasse inde subdit:  
 τότε γὰς εἰς σωτηρίαν ἤγειτον κατὰ θεὸν γειδένται μό-  
 ντο. εὐηγγελίον γένεται. αλλὰ δῆς καὶ τῆς Χριστοῦ γνωστος.  
 id est, ad consequendam enim salutem Deum  
 solum nosse tunc sat erat: nunc id non sufficit,  
 sed et) Christi cognitione opus est. At pro-  
 fectò de notitia ad religionem profiten-  
 dam necessaria loquitur Chrysostomus.  
 nam Machabæi ipsius quidem Christi  
 venturi fidem habebant, vt sentit Nazian-  
 zenus, forsitan & Socrates, vti Iustino  
 videtur, illam tamen in adyto cordis cu-  
 stodire,

stodire sat erat : si quidem fides, quæ cor-  
 de concipitur , vt scribit Paulus ad Ro- <sup>Rom.10.</sup>  
 manos, tanquam iustificationis instru-  
 mentum necessaria semper est , at non  
 semper quæ ore emititur fidei professio ,  
 sed tūm demum , cùm res postulat . At-  
 qui prīcis illis ante Euāgelium tempo-  
 ribus qui fidei professionem edere adige-  
 bantur , sat erat , si vnum se Deum cre-  
 dere faterentur , de Christo quid opus erat  
 quicquam proferre ? an c̄redita sibi sp̄e-  
 ciali priuilegio mysteria profanis euul-  
 garent , qui nec illa intelligere vllatenus  
 poterant ? Itaque cùm ait Chryſtostomus ,  
 sat tunc fūisse Deum solum nosse , nuno  
 verò etiam Christi notitia opus esse , in-  
 telligendus est de perspicua illa & expli-  
 cita notitia , quæ post Christi aduentum  
 ad ipsius confessionem requiritur . Arius  
 Christum fatebatur Dei filium , æter-  
 num fateri , <sup>sup̄r̄o</sup> fateri nolebat , atque  
 id tamen necesse tunc erat , quippe fidei  
 Christianæ articuli ab Euāgelica doctri-  
 na aperte nobis exhibiti fuerant . Socra-

ti, & Machabēis non adeo apertè, quia  
nemo ab ijs Christi confessionem exactu-  
rus esset. Neque ea de re dubitare nos sinit  
vir idein sanctissimus, qui quasi se ipsum  
declarans ad Ioannis cap. 1. afferit, omnes  
dei amicos, qui que admiratione digni-  
erant, etiam ante Domini in carne ad-  
uentum ipsum cognouisse. ὅτε γέ (inquit)  
τῇ θεῷ φίλοι, καὶ θαυμασοὶ πάντες αὐτοὺς εἰπεῖν γνωσταί καὶ  
πρό, τῆς ἀνοάσης παροίαται. quod & alibi affirmat.  
neq. enim sunt audiendi, qui imprudenter  
ne dicam? an impudenter? sapientissimū  
Antistitē turpiter sibi aduersari autumāt.

Ac sanè disertiissimus hic Doctor adeo  
interdum abripi sinit se suæ eloquentiæ  
veluti torrente, ut quorundam verborum  
sententia commodiore interpretatione  
coercenda quodammodo sit, veluti cùm  
in concione prima de Lazaro ait, Laz-  
arum ne de resurrectione quidem potuiss-  
se quicquam philosophari, sed credidisse  
res præsentes finibus huiuscet vitæ cir-  
cumscribi, quippe qui ex ijs fuerit, qui  
tempus Gratiae præcesserunt, cùm tem-

pus

pus nondum aduenisset eiusmodi doctrinæ : verba ipsa Chrysostomi ea sunt : εἴσι καὶ ἔτερον πρὸς τούτοις εἰπεῖν , οὐτὶ ψέψῃ ἀνασύσθετο φιλοσοφεῖν ήδύνατο , ἀλλα μέχρι τῆς παρόντος βίου τὰ παρόντα ἐγόμιζε συγχεκλεῖθαι πράγματα .

τῶν γάρ πρὸ τῆς χάριτος ήν . & post nonnullas ἐκεῖνος γάρ ψέψῃ οὐδέπω τοιεῦτος φιλοσοφεῖν ήδύνατο , διὰ τὸ μηδέπω τὸν καιρὸν τέταν ἀφίχθη . τῶν διδαγμάτων .

Quid ? nonnè passim apud Iudeos dogma illud de resurrectione vigerbat ? nonne illi inter hæreticos numerabant Sadducæos , apud quos id dogma pro fabula erat ? An ignorabat Chrysostomus , quæstionem illam quasi per iocum à Sadducæis fuisse Christo propositam , cuius nàm vxor post resurrectionem futura esset , quæ plures subinde maritos habuerat ? nunquid credidit iustū illum Lazarum ex Sadducæorum secta fuisse ? Ridicula isthæc , diētu lunt & cogitatu . quòd enim illa optimè nosset , præter cetera loca palām facit homilia eius lxx i . in Matthæum . neq . Chrysostomus (quod perperā nonnulli aiunt , qui sanctorum vi-

Matth. 22.  
Mar. 12.

rorum sententias non adeo perspicuas ad deteriora detrahere amant) omnē à Lazaro resurrectionis notitiā abstulit, sed hoc voluisse videtur , mendicū illum , rudē alioqui hominem, egestateq. & valetudine aduersa pressum, & quasi consopitum, tametsi à recto credendi tramite minimè deuium; mente animoq. in rebus præsentibus ita fuisse immoratum, ac si eas vitæ huius termino, & quasi cācellis concluderet , nec ad illam quam credebat resurrectionē enucleatè cōtemplandā erigi posset. non enim documentis adeo distinctis, apertisq. dogma illud traditū tunc fuerat, quemadmodū Christi & doctrina & exēplum nobis patefecit. Porrò aliud est credere, vita functos è mortuis excitatum iri, aliud ea de re philosophari . Nobis profectò , quibus sua Christus anastasi spem aeternitatis propinauit , & applicato quasi collyrio ex lusciosis cordis oculis antiquā caliginem detersit , multò proclius est ad hanc philosophandi rationem mentis aciem intēdere, & pulcherrimis animum

pascere meditationibus . Id & Iobo licebat ethnico quamvis vati , cui complura diuinorum arcana mysteriorum clarissima reuelatione detecta fuerant . nam de patefacta illi resurrectione ita Hieronymus loquitur : *Et in nouissimo die de terra resurrecturus sum. quid hac prophetia manifestius ? nullus tam aperte post Christum , quam ipse ante Christum de resurrectione loquitur, imo nouit, & vidit.* Sed non omnia omnibus æqua mensura traduntur , Spiritus enim singulis prout vult diuidit . & simplicioribus , qualis ille Lazarus erat , sat fuit id de resurrectione credere , quod à Prophetis hausta disciplina vulgum ludorum imbuerat , etiam si philosophandi ea de re facultas illi non suppeteret . Quid , quod subdit Chrysostomus , multos etiam post exortam Euangelij lucem transuersos se abripi suisse ? aio etiam suisse nonnullos doctos alioquin homines , qui in vera de resurrectione philosophia cæcutirent , quemadmodum videamus Lactantium Firmianum , & docto-

*Ad Pam.  
mach. de  
err. lo. Hie-  
roso*

*Rom. 13.  
1. Cor. 13.*

rem eius Arnobium . quantas enim effu-  
tiunt nugas,dum de Resurrectione agunt?  
cuius resurrectionis beneficium non ad  
æternæ, sed ad huiuscæ vitæ commoda in-  
commodis permixta saltem per millean-  
norum curriculū trahere videntur . Que-  
ritur & alibi Chrysostomus, quosdaim es-  
se è Christianis , qui de resurrectione  
adeo philosophari nesciant , vt illam nec  
credere videantur . certè & in hac Euangeli-  
ca luce multa sunt , quæ solis sapien-  
tioribus datum est intellectu penetrare,&  
mentem veluti luauissimo alimento satu-  
rare . ceteram quippe turbā (vt aiebat Augu-  
stinus) non intelligendi vivacitas, sed creden-  
di simplicitas tutam facit . Sed qui Chry-  
sostomum carpunt , quid de arcanorum  
diuinorum promo condo Salomone sen-  
tiunt , cùm caput tertium Ecclesiastæ le-  
gunt ? nisi enim æquum ac prudentem  
nanciscatur interpretē, nihilo melius Epi-  
curo , & Epicuri discipulo Lucretio disse-  
rere censebitur de hominum ac iumento-  
rum è vita excessu , vt non tantum de

hom. 44.  
in 1o.

contra epist.  
Fundam.  
cap. 4.

re-

resurrectione nihil cogitasse, sed ipsius animæ interitum propè docuisse videatur. cùm tamen dubium esse nequeat, aut de corporis solum morte loquitū esse, aut quasi per prosopopœiam ex persona impiorum illa protulisse. Hæc pluribus egi, quia quorundā ægrè possū cocoquere audaciā viris doctrina, & sanctitate insignibus tam facile obtrectatiū, & oblatrantiū.

Quamobrem fateri par est, eos omnes, qui siue apud Ethnicos, siue apud Iudeos lumen illud non repulerunt, quo docentur homines rectam viuendi rationem, sed morum probitate atque innocentia custoditum à se comprobarunt, id subsidijs à clementissimo rerum conditore reportasse, ut Christum aliquatenus cognoscerent, & demum per ipsum Christum, tanquam per æternę vitę ostiū, ad consequēda immortalitatis prēmia perueniret.

Ad insinuandam Gentibus Christi cognitionem, tradit Dionysius Areopagita benignissimum omnium parentē vsum opera, ac ministerio Angelorum. siquidem

dem Michaelem Iudeis præfecisse, ceteris autem populis tutelares constituisse. Angelos, quorum munus esset gentes sibi concorditas, volentes tamen ac lubentes, ad ipsum principium; quoad eius fieri posset, nempe ad illius cognitionem atque adeo contemplationem erigere. Verba ipsa Dionysij ex capite ix. Cælestis Hierarchie hic apponam: πάντας δέ τὸς καθεκασον εὐθύνος επισατεῖντας ἀγγέλους, επ' αὐτῶν δὲ οἰκεῖας ἀσκήσης τὸς επομένως εθελεσίας ὅποι δύναμις αντεῖνοτας. nam quod ait magnus mystagogus eleuatos ab Angelis fuisse homines libera tamen voluntate obsecundantes ad ipsum Principium tanquam proprium, non sanè ignoro, ideo tanquam proprium ipsum omnium Principium, id est Deum, à Dionysio dictum videri, ut ne quis crederet, proprium solummodo fuisse Israelitarum, sed intelligeret, ad ceteras etiam gentes æquè pertinuisse, quod ex superioribus facile elicetur. nam & Apostolus Paulus dicebat, an Iudaorum Deus tantum? non ne et) Gentium? Verum, ni

ni animi fallor, aliud μυστικότερο in Dionysij verbis latet. quippe si illud tantum voluisse, haud incommodè fas erat dicere, επ' αὐτής τῶν πάντων ἀσχήμη. Quid igitur si isthæc ad peculiarem Christi notionem referamus? siquidem ipse Christus, Principiū se esse nos docuit. interrogatus enim à Iudæis, *Tu qui es?* respondit, *Principium, qui ēt loquor vobis.* Præterea cùm sic loquutus est Dionysius, επ' ἀσχήμην ὡς οὐεῖαν quod latine reddi potest, *ad principium quodammodo ipsis cognatum,* quam cum Deo cognitionem habemus ob suam nimirum nobis communicatam similitudinem, ea ex vi rationis, quam humano generi indidit, intelligitur, siue, εἰ τε λογούει. est enim λόγος ipse Dei filius, quæ vox Rationem notat, ut supra dictum est. Id egregiè aperit D. Thomas libro quarto contra Gentes, cùm sic ait: *Affinitas quædam videtur maximè Verbi ad humanam naturam: homo enim speciem propriam sortitur, secundum quod rationalis est: Verbum autem rationi affine est, unde apud Græcos*

*Græcos λόγος verbum & ratio dicitur.* Nec  
 aliter sensit, cùm tertia parte Theologicæ  
 Summæ quæstione quarta ait, huma-  
 nam naturam, quatenus rationalis est &  
 intellectualis, ipsum Verbum pér suam  
 operationem quadamtenus contingere,  
 amando scilicet, & cognoscendo. At pro-  
 fectò cùm arctior multò nobis cognatio  
 cum Dei filio intercesserit, ex quo homi-  
 nem ille induit, nosterque (vt sic dicam)  
 congener factus est, non erit incon-  
 gruum, si Dionysium illis verbis æterni  
 Verbi incarnationem innuisse dicamus.  
 Simili ratione quod apud Psalmistam le-  
 gimus, *Benedicat nos Deus, Deus noster,*  
<sup>7521.66.</sup> *benedicat nos Deus*, ex trina huiusmodi Dei  
 appellatione obseruarunt perspicaces in-  
 terpretes, sanctissimam Trinitatem de-  
 notari. secundam verò Trinitatis perso-  
 nam *Deum nostrum* idcirco nominatam,  
 quia ad nos peculiariter pertiniceret, pro-  
 pterea quod carnem nostrā suscipere vo-  
 luit. Quamobrem ea Dionysij mens fu-  
 se videtur, vt tutelares Angeli gentes pre-  
 cipue

cipuè edocerent Christi incarnationem :  
 hoc enim mysterium explicitè ( vt ait S.  
 Thomas in Quæstione de Fide ) saltem  
 doctioribus etiam ante Euangelium cre-  
 dendum erat , vt ijs salutis ianua pate-  
 sceret .

Insuper quemadmodum Iudæis Pro-  
 phetas ad Christi fidem aliqua ratione  
 nunciandam, ita Gentibus suos vates fui-  
 se datos , aperte tradit S. Augustinus epi-  
 stola xl ix. vbi hæc scribit ; *Ab initio gene-*  
*ris humani , aliàs occultius , aliàs evidentius ,*  
*sicut congruere temporibus diuinitus visum*  
*est , nec prophetari destitit , nec qui in eum*  
*crederent defuerunt , ab Adam usque ad*  
*Moysem , & in ipso populo Israel , qui specia-*  
*li quodam mysterio gens prophética fuit , & in*  
*alijs gentibus , antequād venisset in carne.*  
 Id verò muneric habuerunt præcipuè in-  
 ter Gentes Sibyllæ , quemadmodum libro  
 Stromaton sexto scribit Clemens Alexan-  
 drinus . Ac sanè cùm libro primo idem  
 afferat , prolatum ab Heraclito fuisse , non  
 humanitus sed diuinitus potius apparui-

se Sibyllas , cui non suspicandi datur an-  
sa , sapientem illum virum nonnulla de  
Christo ab ipsis quoque Sibyllis eliciuisse ,  
ijsque assensum fidei præstitis ? nam qui  
diuinitus datas asserebat , vtique vatici-  
nij munere ac propheticō spiritu prædi-  
tas credidisse , censendus est . atqui , vt  
Paulus Apostolus ad Corinthios scripsit ,  
*signum est prophetia non infidelibus , sed fide-*  
*libus .* hac enim ratione quibusdam fidei  
lumen affulgebat . quam fidem D. Tho-  
mas in Quæstione de fide implicitam vo-  
cat ; idque vocabulum à Theologorum  
schola & receptum est , & passim uturpa-  
tur . Non fuerunt saluati ( inquit Thomas )  
absq. fide Mediatoris , quia etsi non habuerunt  
fidē explicitā habuerunt tamen fidem impli-  
citam in diuina prouidentia . credentes Deum  
esse liberatorem hominū secundum modos sibi  
placitos , & secundum quod aliquibus verita-  
tem cognoscentibus Spiritus reuelasset . Atque  
ita reuelationi de Christo venturo Sibyl-  
lis factæ ad Gentes erudiendas videtur  
Heraclitus fidem adhibuisse , si verum est  
quod

quod à Clemente trāditur , vt propterea nō immeritò Heraclitus inter eos à Iustino martyre collocetur : qui Christianam fidem ante Christi aduentum quadamtempus percepérunt.

Sed cur Heraclitus ( quæret quispiam) Sibyllino vaticinio credidit, non credidit Virgilius , qui Sibyllæ Cumææ carmina tām apertè de Christo loquentia & pertractauit , & aliorum detorsit, cùm versaretur vterque in tenebris Gentilitatis ? quia nimis exoritur in tenebris lumen Psal.111. rectis . Et ( vt ait Chrysostomus ) non ab omnibus tum temporis Christus cognoscetur, sed πασὶ τῶν γενναιῶν, καὶ ἐπαγέτων μόνον . recto tramite incedebat Heraclitus . per deuia Virgilius . ille veram philosophiam amplexatus, vniue Deo cultum exhibens & vitiorum labes fugiebat , & virtutem se etabatur . hic verò Idololatriæ addictus , & à veritatis luce procul aberrans ad fabularum vanitatem prolapsus est, vt propterea immunis à maculis nō fuerit, nam quoru os loquutum est vanitate, dextera eo- Psal.143. rum

*rum dextera iniquitatis. qua iniqua dextera  
sinistrum ( vt ita loquar ) calatum ille  
exercens commentitijs figmentis quasi  
muscarum cadaueribus preciosum verita-  
tis vnguentum corruptit . vani enim sunt  
homines , in quibus non subest scientia Dei .  
Itaque quod adeo perspicuè de Dei filio  
vaticinata fuerat Sibylla , ridiculè Maro  
ad Pollionis filium transtulit , cui qua-  
nam ratione poterat illud aptari , dum  
nemo ignorabat , cuius esset filius ,*

Eccl. 4.

Sap. 13.

Eccl. 10.

*Iam noua progenies cælo demittitur alto ?  
Hanc progeniem dixerat fortasse Sibylla  
Deo æqualem , aut ipsius Dei viuam ima-  
ginem , virtutemve : poëta magnum Iouis  
incrementum nominauit . Quod de Vir-  
gine matre cecinerat Sibylla , ille ad fa-  
bulosam Astræam deflexit . Quæ suberant  
priscae vestigia fraudis , ipsum videlicet ori-  
ginis peccatum à Christo delendum ;  
quemadmodum Augustinus interpreta-  
tur , trahit ille ad reliquias belli ciuilis ab  
Augusto sopitas . Quid verò est ( ne sin-  
gula persequar ) quod inserit de altera  
naui*

De Civ. Dei  
lib. 10. c. 17.  
epi. 3. C. 157

naui Argo, de altero gubernatore Typhi? Aut fallor, aut non nihil Sibylla effata erat de Naui, quæ Ecclesia est, de quæ ipso nauis magistro Petro. quæ nimirum nauis non Minerua nescio cuius consilio, sed ab ipsa vera Dei Sapientia cōstructa fuit. Quæ non columbae ductu inter Symplegadas inoffenso cursu elabitur, sed Spiritu sancto dirigente, dum hinc fidei peruersitas, illinc doctrinæ præauitas quæsi concurrentes scopuli illisi comprimere illam moliuntur, tuta præteruehitur. quæ non ad auream illam ouem fabulosis mendacijs celebrem, sed ad ipsum immaculatum agnum verum diuinitatis thesaurum nos deducit.

Post Iustini, & Chrysostomi elucidatos locos & à calumnijs vindicatos, operæ quoque pretium erit Clementis Alexandrini verba discutere, quæ negotium quibusdam facessere visa sunt. Is in vāriegato illo, atquæ eruditissimo Stromatum opere accurate & luculenter euince-re conatur, philosophiam hominibus à

Deo concessam . philosophiam autem  
 non Pythagoricam , aut Platonicam , aut  
 Aristotelicam intelligere se se ait , sed id  
 quod veritatem alsequitur. Addit etiam ,  
 philosophiam ( nimirum recte viuendi  
 regulam) ante Domini aduentum necel-  
 sariam fuisse gentibus ad iustitiam . quam  
 vero intelligat iustitiam , ijs verbis pa-  
 lam facit : εν εις την καθολη διδικτωσυνην , εις ηγε-  
 σιστας συρεγος , καθαπερ και ο πρωτος και ο δευτερος  
 βαθυος των τοι επεισφου ανιστη , sed non ad τοι-  
 uersam ac generalem iustitiam , ad quam  
 cooperatrix reperitur , sicut primus , & secun-  
 dus gradus ei , qui in superiorem locum ascen-  
 dit . Subdit enim , philosophiam pæda-  
 gogi more ethnicos docuisse , quemad-  
 modum lex Hebræos docebat . Itaque  
 quod enūciat quodā loco , και τοι και καθ' εαυ-  
 την διδικτη της Ελληνας φιλοσοφια , hoc est  
 proinde Gentes ipsa per se iustificabat philo-  
 sophia , commoda interpretatione eget ,  
 alioqui D. Pauli totiusque Ecclesiæ do-  
 ctrinæ refragari videbitur . Ac Ianè , præ-  
 ter ea quæ dicta sunt , illud Clemens vo-  
 luit ,

luit, quod & alibi innuit, philosophiam  
 quasi viam strauisse ad iustificationem;  
 cumque esset ex Dei dono piæ, atque in-  
 nocentis vita norma, qui amplexatus il-  
 lam fuisset, fidei lumen à clementissimo  
 iustitiae largitore consequebatur. inde iu-  
 stificatio.. Illud verò ~~καθ' εαυτὴν~~ non iam  
 diuinam secludit gratiam, sed legem Iu-  
 dæis latam. suam enim legem adeo ia-  
 ctabant Iudei, ut ethnici, qui eam non  
 reciperent, ab æternæ vitæ consortio ex-  
 cludendos omnino crederent. quam op-  
 nionem euertere studet magnus Aposto-  
 lis in epistola ad Romanos. ideo capite  
 secundo ait: *cum enim Gentes; quæ legem*  
Rom. 2.  
*non habent, naturaliter ea quæ sunt legis fa-*  
*ciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi*  
*sunt lex.* siquidem hæc de Gentibus ante  
 Christi aduentum intelligenda esse, rectè  
 meo quidem iudicio doctissimi Theolo-  
 gi censuerunt. Hoc loco idem valet τὸ  
*ipsi sibi, εαυτοῖς*, quod apud Clementem ~~καθ'~~  
~~εαυτὴν~~. nam quod lex apud Iudeos, idem  
 apud gentes efficere poterat philosophia,

seu recta benè viuendi institutio. Atque  
 huic Apostoli axiomati aptanda sunt ,  
 quæ D. Athanasius scribit libro de Incar-  
 natione Verbi , nimirum veterem illam  
 legem non iudeis solum, sed & alijs gen-  
 tibus latam fuisse . nam qæ in illa de-  
 dum lege statuebantur de pietate in vnu  
 Deum , de charitate erga homines , de  
 fugiendis vitijs , de virtute amplexanda,  
 vi quoque naturalis legis præeunte cæle-  
 sti lumine ceterorum mortalium animis  
 inferi poterant . Quapropter , quæ fue-  
 rit Clementis sententia in aperto est : at-  
 que is ipse clariorem ijs verbis reddit :  
 προτασατηναὶ εἰ τοινυ οὐ φιλοσοφία , προδοκεῖται τὸ  
 ὑπὸ Χριστοῦ τελείωμα , id est , præparat itaque  
 philosophia eum dirigens , qui à Christo per-  
 ficitur ; perspicuè indicans , non à lege  
 naturali , non à philosophia , sed ab ipso  
 tantummodo Christo perfectionem , siue  
 eam iustificationem dixeris , prouenire .

BRVTA ETHNICORVM TYPVS;  
ALIORVMQVE PECCATORVM.

**R**ecetigitur Arca Noe innitens Pe-  
nitentiaticula electorum erit sym-  
bolum, qui ante Domini aduentum fi-  
dei, diuinæq; gratiæ beneficium ex ipsius  
Christi merito galitus haulerunt, siue ex  
populo fuerint, qui pœ alijs Deo charus  
erat, siue ex ethpicis, quos (vti suprā di-  
ximus.) bruta animalites in arca occlusæ  
significasse videntur, vt non absurdè tra-  
hi huic possit illud Psalmi, *homines et iu-  
menta saluabis domine*. At quoq;iam alle-  
gorias, & similitudines nequaquam necesse  
est in omnibus congruere; nolim quis exi-  
stimet, quia ethnicos bestijs in arca occlu-  
sis comparauimus, quæ bestiæ familiam  
Noe numero longè excedeant, innue-  
re nos voluisse, plures ex ethnicis quām  
ex Dei populo ad vitam aeternam sele-  
ctos fuisse ante Christi aduentum, cū  
re vera longè pauciores fuerint. siquidem  
in multiplicitate illa belluarum ac varie-  
tate animaduertere potius licet multa va-

variaque vitiorum genera , quæ nationum animis insederant , vt voracitatem in leone ac superbiam , rapacitatem in lupo , in vulpe versutiam & fraudes , insidias in serpente , alia in alijs : quemadmodum in uno Nabuchdonosore quasi in quadam chimeræ imagine plura belluarum ingenia considerata sunt , de quo sic D. Paulinus epistola quarta : *Siquidem Regi Assyrio in solitudinem feritatemque damnato luctuosa concretio capitis intonsi in iubam leonis horruerit . ut etiam corporis specie transiret in belluam , qui non solum à regnis suis , sed à sensibus exulabat humanissima coma tristi leonem , uncis unguibus vulturem , sensu et pabulo bouem referens . ne unius tantum belluae similitudinem ferret in pœnis , qui multarum similis fuisse in moribus . Qui tamen à magicis peccati præstigijs Circæo poculo longe nequioribus belluinum ingenium induerant , Redemptoris beneficio in statum multo prestantiorem sunt restituti , adeo ut ubi abundauit delictum , superabundauerit gratia .*

DAN. 4.

Rom. 5:2

AC

Ac lepidum sanè est, quod amœni vir  
 ingenij Iobius monachus aiebat in com-  
 mentarijs de Verbo incarnato , quorum  
 excerpta videmus in Photij bibliotheca ,  
 ideo scilicet Dei filium, non Patrem, non  
 Spiritum sanctum humanam formam  
 sumpsisse , vt ipse , qui  $\alpha\delta\gamma\sigma\tau\alpha$  est, homines  
~~τοις αλογιαν~~ prolapsos in pristinam dignita-  
 tem reuocaret . atque hinc factum, vt do-  
 minum recens natum exciperet præsepe ,  
~~την αλογιαν τσάπεζα~~, quasi bobus atque asin-  
 is, Iudeorum nimirum ac Gentium po-  
 pulo alimentum esset præbiturus, quo ali-  
 mento tanquam diuinitatis pharmaco  
 rationis donum recuperarent . non enim  
 solum ethnici , sed omnes qui peccant, &  
Rom.3.  
 egent gloria dei , brutis possunt compa-  
 rari . Sub bobus autem , quia puræ sunt  
 animantes , veterem Israelis populum  
 intelligit : ethnicos sub asinis , ob impu-  
 ritatem ait ille , ob stoliditatem addam  
 ego . quò enim longius recedunt à Dei  
 cognitione , eò stolidiores haberi meren-  
 tur. Quoniam verò  $\alpha\delta\gamma\sigma\tau\alpha$  tam sermonem

significat, quām rationem: nihil aptius  
~~την εσχάτην ἀλογίαν~~, in quam degenerau-  
 rat humanum genus, indicare poterat,  
 quām piscium similitudo, qui non ratio-  
 ne solum carent, sed & muti sunt, pro-  
 pterea hoc spectare sagenam in Euange-  
 lica parabola, aiebat Iobius. Sed si Ec-  
 clesia suam habet sagenam, suam & Dia-  
 bolus habet, quem sub typo Regis Chal-  
 deorum Habacuc intelligens ita loqui-  
 tur: *Et facies homines quasi pisces maris,*  
~~και~~ *quasi reptile non habens principem,* to-  
 tum in hamo subleuauit, traxit illud in sage-  
 na sua, ~~και~~ congregauit in rete suum. Su-  
 per hoc lætabitur, ~~και~~ exultabit, propterea im-  
 molabit sagenæ suæ, ~~και~~ sacrificabit reti suo:  
 quia in ipsis incrassata est pars eius, ~~και~~ ci-  
 bus eius electus. Quemadmodum Ecclesiæ  
 sagena doctrina Euangelica est, ita Dia-  
 boli sagena tū Idololatria, tūm volupta-  
 tum illecebriæ & cupiditatum. atque ideo  
 iait Propheta, immolasse illum sagenæ  
 suæ, hoc est effecisse, aut diuinus ut cul-  
 tus idolis tribueretur, aut ut hic libidini  
addi-  
Matt. 13.  
Habac. 1.

addic<sup>tus</sup> suam Venerem : ille ambitioni  
 obsequens honorem , cui inhiat : auarus  
 quispiam pecuniæ , cui immoritur , quasi  
 Deos sibi constitueret . an non Apostolo  
 auaritia dicitur *idolorum seruitus?* Pisca-  
 tur Diabolus , ut prædam enecet . Eccle-  
 sia , ut viuificet . ille , ut captos voret tan-  
 quam *cibum eius electum* : quemadmo-  
 dum Habacuc loquitur . Ecclesia ut cæ-  
 lesti cibo nutriat , pane Angelorum in  
 æternæ vitæ alimoniam . Diaboli verò  
 capture fiunt homines in pescium natu-  
 ram prolapsi . Ecclesiæ , qui naturam il-  
 lam exuunt : atque ea censeri causa po-  
 test . cur Apostolis Christus dixerit , fa-  
 ciam vos fieri pescatores hominum : ut  
 quodammodo innueret , homines à se re-  
 stitutos , qui prius pisces erant , hoc est ,  
 qui tanquā belluina idololatriæ , & volu-  
 ptatum mancipia cupiditatibus solūm  
 obtēperantes rationis v̄su destituti omni-  
 no videbantur , & veluti muti ad Creato-  
 ris laudes nunquam ora soluebant , vt  
 pote qui rerum cælestium notitiam ami-  
 fissent .

<sup>10.6.</sup>  
<sup>Psal 97.</sup>

<sup>Mar. 17.</sup>

*lib. 4. diuin.  
infus. c. 26.* fissent. Nam (ut eleganter differit Laetantius Firmianus) qui rationem diuinitatis ignorat, is verè elinguis & mutus est, licet sit omnium disertissimus. lingua enim cum verum loqui cæperit, tum demum officio naturæ suæ fungitur. quandiu autem falsa loquitur, in veritate suo non est. & ideo infans sit necesse est, qui diuina proloqui non potest. Tibi igitur ô æternae Dei Sapientia:

*Mot.*

O mutis quoque piscibus  
Donatura cycni, si libeat, sonum,  
vni inquam tibi præclaræ nostræ reformationis atque instauratiōnis beneficium  
debemus: quis enim tam mira præter te  
patrare potuisset? Io. Chrysostomus in  
Genesim si recte memini, ait, animantes  
à Noe custoditas, à Christo reformatas.  
etenim quæ arcam ingreſe fuerant, eal-  
dēm mansisse: at, vt ferinam exuerent  
naturam, humanam induerent, solius  
Christi virtuti tribuendum esse. Senten-  
tiā (ni fallor) disertissimi patris alle-  
gorice prolatam expressi; neque enim  
verba ad manus erant. sed ori illi aureo-

*lin-*

linguam cælesti ambrosia illitam subne-  
ctamus . D . Ambrosius lib . x . in Lucam  
de Arca Noe loquens ita habet : In illis  
generibus , quadrupedum , & ferarum , &  
& volucrum figura erat conditionis humanae ,  
qua ferarum modo bestiali videtur induita  
sæuitia , nisi Spiritus sanctificatione mitescat .  
Bona ergo gratia , qua ferinam rabiem spiri-  
tuali simplicitate commutat . Atque huc re-  
fert Paulinus asinam Balaami , cui sermo  
humanus datus fuit . hæc enim eius sunt  
verba epist . xxii . Sum enim & ego unus  
de lapidibus , vel iumentis illis , quorum  
præfiguratione asina tunc loquuta est ; mutam  
gentilis duritiæ stoliditatisque naturam solu-  
tis Deo linguis significans loquuturam : Eo-  
dem spectare linteum varijs refertum be-  
stiarum generibus , quod è cælo sibi de-  
mitti , Petro Apostolo visuni est , nemo  
fuerit opinor , qui dubitet .

Num. 22.

Ad. 10.

## CHRISTI COGNITIO

VETERIBVS OBSCVRAT SERVITVS  
PECCATI . SERVITVS LEGIS

**A**T verò suprà dictum est , ijsy qui  
qui ante suscep tam à Christo hu-  
mānam carnem ad salutem vocabantur ,  
quorum gessisse figuram videntur , qui  
in arca Noetica clausi erant , traditam  
quidem fuisse de Christo cognitionem ,  
non eam tamen apertam , exactamque ,  
vti nobis , sed obscuram & inuolutam , id  
totum ab ipsa forma tām Nauis , quām  
Arcæ indicari , non ineptè quis existimet .  
Arca enim vndique clausa erat : Nauis au-  
tem latè patens , quasi cælestis sapientiæ  
thesauros toto finu exceptura . Id etiam  
signasse videtur velum templi , quod scis-  
sum in Christi morte diuina tunc arcana  
nobis patuisse demonstrauit : qua de re  
eleganter D. Paulinus

Iamque reuelata facie speculamur apertum

In Christo propriæ lucis honore Deum .

Et puto , quod scissi in templo mysteria veli

Id quoque signarint , gratia quod tribuit .

CHRIS

Nam ,

*In carm. de  
obitu Celsi.*

Nam, veluti rupto patuere sacraria velo,  
Sic reserat nobis legis operta fides.

Præterea qui clausi detinebantur, quan-  
dām seruitutis speciem præsetebant, ea  
forsitan de causa, quia ante legem Eu-  
angelicam erant homines seruituti obnoxij  
quà peccati, quà legis, peccati, siquidem  
qui facit peccatum, seruus est peccati, aie-  
bat Dominus. <sup>10.8.</sup> qua de seruitute viden-  
dus est Apostolus in epistola ad Roma-  
nos. Legis verò Hebraicę, nam illam  
Petrus Apostolus iugum vocavit, quod <sup>11.1.</sup>  
patres portare nequierant. de qua itidem  
seruitute disseritur capite quarto Epistolę  
ad Galatas. Itaque serui quodammodo  
tunc mortales cœlebantur, vt non sit mi-  
rum, eos à Diuo Paulo filijs ancillę fuisse  
comparatos. Non sumus ( inquit ) an-  
cillæ filij, sed liberæ, <sup>Gal. 4.</sup> qualibetate Christus  
nos liberauit. Si ancillæ filij dicebantur,  
vtique & serui, nam partus sequitur ven-  
trem, vt loquuntur Iurisconsulti. Nos  
autem ab illis veluti ergastulis exemptos  
ad perfectam libertatem traduxit. perfe-  
ctam

<sup>1. partū c.</sup>  
<sup>de rei vind</sup>

Etiam ideo appello, quia videntur esse  
 & libertates minus perfectæ, veluti ( si  
 aliquo vrendum est exemplo) apud Ro-  
 manos dedititij erant, aut Latinæ con-  
 ditionis homines. Præterea qui ex ma-  
 numissione libertatem consequebantur,  
 libertini erant, & patrono quibusdam  
 in rebus obnoxij, ut nec ea perfecta  
 libertas dici posset. At nos Aposto-  
 lus filios liberæ nominauit, ideoque  
 ingenuos; nam eos Iurisconsulti inge-  
 nuos esse definiunt, qui ex matre li-  
 bera nati sunt. Tanta autem, tam mira  
 ingenuitas nostra est, ut adoptionē quo-  
 que filiorum Dei per eam simus confe-  
 quuti. Et cum terreni antea essemus,  
 prioris nempe Adami filij, regenerati ab  
 altero cœlesti Adamo, utique cœlestes ef-  
 fecti sumus. Diuinè ea de re philosophan-  
 tem audiamus Apostolum: Primus homo  
 de terra terrenus: secundus homo de cœlo cœ-  
 lestis, qualis terrenus, tales et terreni: et  
 qualis cœlestis, tales et cœlestes. igitur sicut  
 portauimus imaginem terreni, portemus et  
 imi-

1.7. D. 2e  
Ingen. &  
liber.

G. 21. 4.

1. Cor. 15

imaginem cælestis. Quid si matris quoque rationem habeamus? sic enim nescio quis apud Ciceronem de filijs differebat: quos nugatorij illi dij procreasse credebantur; reliqui quorum patres Dij, non nerunt in decorum numero? quid quorum matres? opinor etiam magis. ut enim in iure ciuili, qui est de matre libera, liber est: item iure naturæ, qui de Dea matre est, deus sit necesse est. Verùm isthæc suaves sunt nuge - nos si matrem spectauerimus, idem porro conficiemus, ut cælestes appellemur, ni tantum munus vltrò respuamus: qui enim nos regenerauit, ex matre nos cælesti renasci voluit, testâte id magno eodem Apostolo, cum ad Galatas sic scribebat: *Illa autem, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra.* eandemque in epistola ad Hebræos cælestem apertius nominat. ac pròpterea aiebat alibi, conuersationem nostram in celo esse. Ipse autem Apostolorum princeps diuinæ confortes naturæ nos dixit. Et quoniam, ut aiunt philosophi, ex ijsdem vi-

*Lib. 3. de  
nat. deor.*

*Gal. 4.*

*Herb. 12.  
Phil. 3.*

*1. Pet. 3.*

uimus

Io. 6.

Iac. 1.

uimus ex quibus constamus, cū tanto Dei munere in cœlestem quodammodo natu-ram transmigrauerimus, cœlestem vt vi-tam viueremus, cœlesti nobis alimonia opus erat. Itaque dicebat nouæ nostræ originis auctor: non Moyses dedit vobis pa-nem de cælo, sed Pater meus dat vobis panē verum de cælo, panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Iure igitur lex Euangelica perfectæ libertatis dicitur à Iacobo Apostolo. Ac profecto cùm tales assertoribz libertatis nostræ nos effecerit, quid mirum; si & amicos appellauerit, & ſua nobis arcana crediderit, quæ ſeruis non facile creduntur? ſic enim aiebat, Ioannis cap. xv. I am non dicām vobis ſeruos, quia ſeruuſ nescit, quid faciat dominus eius. vobis autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. Itaque cœleſtia mysteria palam nobis, & veluti reducto ſipario cominoſtrauit: at veteribus quamuis ad eternam vitam vo-catis per nebulam tantum, vt ita dixerim, & in ænigmate ſuam ipſius cognitionem

præ-

præbuit, idque obseratæ illius arcæ sym-  
bolum indicare potuit.

## ECCLESIAE MAGNITVDO

**N**EC mysterio vacat, quòd cùm <sup>Genes. 6.</sup> Arca tanta fuerit, quantam ex sa-  
critis litteris didicimus, multò tamen ipsa  
náuicula minorem in gemma videmus  
expressam. vt illud scilicet innuat, mul-  
tos quidem ante Christi aduentum ad sa-  
lutem fuisse vocatos, at si cum Christia-  
nis comparentur, eorum numerum lon-  
go interuallo vinci, quò trahi posse vi-  
detur illud Annæ, <sup>1. Ro.</sup> sterilis peperit plurimos,  
<sup>¶</sup> quæ multos habebat filios, infirmata est.  
Respondet enim ijs Isaïæ verbis à Paulo  
Apostolo laudatis: *lætare sterilis, quæ non* <sup>1. Ro. 14.</sup>  
*paris: erumpe* <sup>¶</sup> *clama, quæ non parturis:* <sup>Gal. 4.</sup>  
*quia multi filij desertæ, magis, quam eius,*  
*quæ habet virum.* Ideoque aiebat Augu-  
stinus: *Proinde alijs tunc nominibus* <sup>Epiph. 49.</sup> *si-*  
*gnis, alijs autem nunc: ¶ prius occultius,*  
*postea manifestius: ¶ prius à paucioribus,*  
*postea à pluribus, & na tamen eademque re-*

ligio & vera significatur, &) obseruatur. Ac scitè Diuus Ambrosius ad illud Psalmi xxxix. Annunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Quid est ( inquit ) quod addidit magna? nisi quia fuit ante non magna? quæ est magna, nisi de totius orbis terrarum partibus congregata?

**COLVMBA SPIRITVS SANCTI TYPVS.**  
**SPIRITVS SANCTVS SVB SPECIE COLVMBAB.**  
**COLVMBA ECCLESIA. COLVM-**  
**BAE CHRISTIANI,**

**N**VNC de duabus columbis, quārum alteram videmus in fastigio arcæ stantem, alteram puppi nauiculæ insidentem, aliquid in medium afferendum est. Potest illa, quæ arcæ superst̄at, columbam referre, quæ à Noe exploratum emissâ, num tempestas delæuisset, num aquæ rediissent, cum oliuæ ramusculo demum redijt. Altera verò nauiculam è puppi quodammodo regens, spiritum sanctum, qui specie columbæ olim apparuit, absque dubio designatis enim cæli-

cælitus in Ecclesiam de missus & illi perpetuò cohæret , & secunda semper aura nauis cursum gubernat , ac dirigit , ne in Syrtes infidelitatis vel minimum impingat , neuè tempestatibus ac procellis unquam obruatur , quas excitare moluntur

*Phrenetici Septemtrionum filij ,*  
*insana nimirum ac turbida hæreticorum*  
*capita . Quanquam & ipsa arcæ columba*  
*eiusdem Spiritus fuit symbolum . D.*  
*Hieronymus aduersus Luciferianos : Emit-*  
*titur de arca coruus , & non rediit , & postea*  
*pacem terræ columba nunciat , ita & in ba-*  
*ptismate Ecclesiæ teterrimo alite expulso , id*  
*est diabolo , pacem terræ nostræ columba Spi-*  
*ritus sancti nunciat . S. Ambrosius lib. de*  
*ijs , qui mysterijs initiantur ; Dimisit Noe*  
*columbam , quæ cum ramo oliuæ legitur re-*  
*uertisse . & paucis interiectis , Columba est , in*  
*cuius specie descendit Spiritus sanctus , sicut di-*  
*dicisti in nouo Testamento , qui tibi pacem*  
*animæ , tranquillitatemque mentis inspirat .*  
*Quærat quipiam , cur non hic cum oli-*  
*ua ramusculo efficta sit ? Ea sanè potuit*

esse causa, quia cùm Christus id cognomenti ab vunctione sit sortitus, propterea quod mystico diuinitatis, ac sanctitatis oleo est delibutus, tāquām Rex omnium; cui *data est omnis potestas in celo, et in terra*, ex oliua verò oleum exprimatur, ipsum Christum oleaginus ille ramus designare poterat; ipse enim est, qui homines Deo conciliauit, qui pacem mundo peperit, qui cùm ex Virgine nascēs ipsam hominibus bonae voluntatis attulisset pacem, eandem ad Patrem reuerterus tanquam preclaram hæreditatem nobis reliquit. Quoniam verò in gemma ipsius Christi imago efficta est, nihil opus erat, alium superaddere Christi typum. Habet ne scio quid non absimile lo. Chrysostomus homilia xii. in Matthæum, ubi de Christi baptismate differit, deque S. Spiritu sub columba specie viso. ait enim, cùm meritos aliquando vniuersus terrarum orbis communī naufragio fuisset, columbam apparuisse cum oliue ramo, redditamque in mundo pacem nunciasse. At in Christi ba-

baptismo visam quidem esse columbam ,  
 quæ tamen non oltuæ ramum deferret ,  
 sed ipsum omnium liberatorem eviden-  
 ter ostenderet . Chrysostomo annexa-  
 stamus Chrysologum , Diuum scilicet  
 Petrum Ravennatem episcopum , qui  
 sermone CLX nescio quid simile assert .  
 sic enim loquitur : *Hodie Spiritus sanctus*  
*supernatæ aquis in specie columbae , ut sicut*  
*illa columba Noe nunciauerat diluvium di-*  
*fcessisse mundi : ita ista indice nosceretur per-*  
*petuum mundi cessasse naufragium : neque*  
*sicut illa veteris olinæ surculum portaret , sed*  
*totam in caput parentis noui chrismati pingue-*  
*dinem fundit , ut implete illud quod Pro-*  
*pheta predixit : Propterea vinxit te Deus ,*  
*Deus tuus oleo letitiae præ consortibus tuis .*  
 Eiusce quoque rei habitam esse rationem  
 ab Archiepiscopis , cum pallium depo-  
 nebant inter missarum solemnia , eo scilicet  
 tempore , quo Euangelium legen-  
 dum erat , testatur Isidorus Pelusiota li-  
 bro epistolarum primo . Siquidem iij ty-  
 pum Christi gerentes , qui bonum se pa-

storem esse prædicauit, humerale illud ex  
lana confectum ideo gestant, ut se Christi  
munere fungi indicent; Christus enim  
ouem, quæ aberrauerat, suis sustulit hu-  
meris. tunc verò deponunt, cùm Euangeliorum  
instat lectio, quasi tunc ipse  
Christus accedat, nec Christi personam  
gerere sit opus, Christo ipso quodam-  
modo præsente. *vixi yas* (inquit) *auto's*  
*ε ἀληθινὸς ποιησία παραγένεται διὰ τῆς τῶν Euangeli-  
άρων τῶν προσκυνητῶν ἀραιτύεως, καὶ ὑπανίσκεται  
καὶ ἀποτίθεται τῷ σχήμα τοῦ μηδέποτε οὐ-  
τοὺς ἀπλῶν παρεῖται τὸν κύριον, τὸν τῆς ποιμαντικῆς  
πρηγμόνα, καὶ θεόν, καὶ δεσπότην. id est, nam  
cùm ipse *verus pastor* per adorandorum  
*Euangeliorum apertitionem* accedit, tunc de-  
mum *Episcopus* assurgit, atqué imitationis  
habitum deponit, ipsum nimirum dominum  
*pastoralis artis ducem*, Deumque *et* herum  
adesse declarans.*

Forsitan verò, qui insculpendam gem-  
mam curauit, ob oculos ponere voluit,  
quod Cyprianus martyr hisce verbis aie-  
bat libro de cardinalibus Christi operi-  
bus

*Matt. 18.  
Luc. 15.*

bus : Arcam illam , qua typum gerebat Ecclesiae , Spiritus sanctus & tunc regebat , & adhuc regit . ideo duobus illis locis columba imaginem exhibuit . non quod plures sint Spiritus sancti , sed quod ab uno eodemq. Spiritu tam veterem , quam nouam Ecclesiam fuisse rectam , quo poterat modo demonstraret . Vel duas insculpsit columbas , indicans , que in arca erat , veram fuisse columbam : que supra Christum adstitit , & Ecclesiae nauem regit , specie tantum . siquidem arcam *in imaginem sancti Spiritus ales intravit* , ut loquitur Paulinus . at supra Christum Spiritus sanctus in alitis imagine apparuit .

Quamobrem arcæ columba , quæ vera columba fuit , eo schemate in gemma efficta est , ut eam respicere videatur , que coluba specie tantum apparuit , cum Spiritus sanctus re vera esset , perinde atq. sese illi debere fateatur , quod mystica significatione ipsum Dei Spiritum expresserit . Quod si quam nos esse Arcam in summo nauiculae malo diximus , arca vere non

esset, sed corbis aut carchesium, in quo nauigationis explorator poni solet, utique dicendū esset, utramque columbam Spiritum sanctum referre, at duobus illis locis collocatam, ut indicaretur, ipsum Spiritum & Ecclesiam regere, & tanquam speculatorem pro ipsa excubare. proinde altera columba proram, altera puppim aspicit, ut vigilem Dei oculum demonstraret ipsi Ecclesiæ vndique prospiciensem: utque duplicis muneric Episcopos moneret, regiminis nimirum, & custodiæ. nam quemadmodum res hominum summus ipse yniuersitatis opifex & moderator non regit modo & gubernat, sed &

*Speculator adstat desuper,*

*Qui nos diebus omnibus,*

*Actusque nostros prospicit*

*A luce prima in t̄esperum,*

ut canit Prudentius: sic decet Episcopos, qui Dei sunt imitatores, quō gregis sibi commissi eam, quæ par est, curam gerāt, actus singulorum & mores assiduè ac diligē-

ligenter explorare , si nomini sibi im-  
posito respondere non perfunctoriè velint .  
Ceterùm Arcam Noeticam, non carche-  
sium, effictam ab eo esse , qui gemmam  
excalpsit, mecum sentiunt veterum huius-  
modi rerum periti ; quamuis adeo infeli-  
citer sit expressa , vt ambiguitati locum  
aliquem relinquat. Ipsa certè gemma ali-  
quantò commodius, quàm graphica de-  
lineatio rem oculis subiicit, vt etiam fa-  
cile ex ea deprehendatur , conjectam esse  
arcam illam, cùm nauium carchesia nul-  
lum habeant operimentum . quin rotun-  
da sunt carchesia : at arca hæc nostra in  
formam scaphæ oblongam expressa ap-  
paret , & proram gerere videtur acutam,  
quasi cum rostro . vt omittam, non pisca-  
torijs nauiculis , qualis illa Petri fuit , sed  
magnis nauibus imponi solere carchesia,  
quæ malo etiam infiguntur , non trans-  
uerso ligno sustentantur, quemadmodum  
in gemma videmus . Nec abs re est, quòd  
malus ipse inusitata hac forma effictus  
antemna careat , careat velo, ac rudenti-  
bus

bus, aliaque nautica suppellectile, quid  
verò hoc symbolo significetur, inferius  
peruestigatum ibimus.

At verò si Spiritus sanctus columba  
fuit specie tenuis, quid ni & Sponsa eius  
Ecclesia? Constat sanè ex pluribus Can-  
ticorum locis, Ecclesiam Columbę nomi-  
ne vocitamat. Quare non modo ipsum  
Spiritum, sed & præcipua Ecclesiæ mem-  
bra, Apostolos inquam figura duodecim  
columbarum pingendos curauerat S.Pau-  
linus, quod ipse testatur ijs versibus.

*Pleno coruscat Trinitas mysterio,  
Stat Christus agno: vox Patris cælo tonat:  
Et per columbam Spiritus sanctus fluit,  
Crucem corona lucido cingit globo;  
Cui coronæ sunt corona Apostoli,  
Quorum figura est in columbarum choro  
Sed & reliqui Christiani eo schemate in-  
terdum effingebantur: seu virtutes, quæ  
præcipue in Christianis commendaban-  
tur, simplicitas, & charitas. quod idem  
Paulinus fecerat, duoque epigrammata  
addiderat, quorum alterum illud est:*

*Ardua*

*Ardua floriferæ Crux cingitur orbe corona,  
Et Domini fuso tincta cruore rubet.*

*Quaque super signum residet cælestè columba,  
Simplicibus produnt regna patere Dei.*

alterum verò

*Hac Cruce nos mūdo, & nobis interface mūdū  
Interitu culpæ & iuificans animam,*

*Nos quoq. perficies placitas tibi Christe columbas  
Si vigeat puris pars tua pectoribus.*

Vides à Paulino rationem in fidelibus es-  
se habitam non simplicitatis modò, de  
qua dicebat Dominus, estote simplices Matt.10. sicut  
columbae, sed & puritatis? Concordia quo-  
que & charitas ex columbae ingenio con-  
siderabatur: sic enim egregiè loquitur D.

Cyprianus libro de Vnitate Ecclesiæ : *In cap. 6.*  
*domo Dei, in Ecclesia Christi & unanimes ha-*  
*bitant, concordes & simplices perseverant.*

*Idcirco & in columba venit Spiritus san-*  
*ctus. Simplex animal, & latum est, non*  
*felle amarum, non morsibus sauum, non*  
*& ungium laceratione violentum. & mox :*  
*Hec est in Ecclesia noscenda simplicitas, hæc*  
*charitas obtinenda, ut columbas dilectio fra-*

*ternitatis operetur*. Et Chrysostomus, siue  
 alius fuerit, in homilijs, quæ latine tan-  
 tum extant in Matthæum, ideo à Spiritu  
 sancto speciem columbæ suscepit ait,  
 quoniam præ omnibus animantibus hæc  
 cultrix est charitatis. Ac sane in complu-  
 tribus Christianorum antiquis sepulchris  
 exsculptæ cernuntur columbæ, et que cum  
 oliuæ ramusculis, quæ erroris occasionem  
 quibusdam dederunt Ecclesiasticæ anti-  
 quitatis non adeo gnatis. nam monu-  
 menta in cryptis & cœmeterijs reperien-  
 tes eo columbæ argumento insignita,  
 Martyrum esse crediderunt, oliuam illam  
 palinam esse arbitrii victoriæ de tyrannis  
 reportata symbolum. cum tamen, uti  
 diximus, quorumvis Christianorum ar-  
 gumenta essent columbæ ramum vero  
 oliuæ ore gestabat, ut indicarent se Chri-  
 stum veræ pacis datorem ore gerere, hoc  
 est in Christiana, quam profitebantur  
 Religione ac fide se diem obijisse: seu po-  
 tius ex vetere Ecclesiæ formula in pace se  
 quiescere. Apponam hic egyptpon vete-

ris sepulchralis monumenti, quod extat  
hodie apud præstantem doctumque vi-  
rum Martium Milesium soleritem anti-  
quitatis indagatorem.



Epitaphium huiusc monumenti illud  
erat, cuius exemplum hic subdidi.

BENEMERENTI FILIO CAL  
PVRNIO PARENTES FECERVNT  
QVI VIXIT ANN. V. M VIII. D. X.  
DECESSIT IN PACE. XIII. KAL IUN.

Geminæ illæ cum oliuæ ramis columbæ  
Calpurnij pueruli parentes fortasse desi-  
gnant, filium in pace ab sese depositum  
indicantes. Si non potius indicari cre-  
damus eiusdem pueri simplicitatem, &  
in-

innocentiam , quæ in illa ætatula considerari solent . ac forsitan recens baptismo is lotus fuerat : in ipso autem baptismo innocentia præcipuè traditur . Antiquus Glossator de Spiritu sancto loquens : *Dona siquidem sua per species declarare solet, Innocentiam autem in baptismate donat, quæ per auem simplicitatis designatur.* Duæ verò illæ columbæ quasi geminam pueri innocentiam signant , siue quam tenera ætas , siue quam baptismi sacramentum tribuit . quò respicere visus est S. Paulinus , cùm Celsum octennem puerum recens ante obitum baptizatum ijs versibus laudabat :

*Quē dominus tāto cumulauit munere Christus*

*Vt rūdis ille annis, et nouis iret aquis .  
Atq. bis infantem spacio æui, & fonte lauaci  
Congeminata Deo gratia perueheret .*

Ac sanè ad infantes propriè , primæque ætatis puerulos *innocentia* nomen accommodatum reperitur . nam si innocentia talis est animi affectio , vt tertio Tusculanarum ait Cicero , quæ noceat nemini ,

in prima illa ætate constituti nec habent prorsus, nec ullam habere queunt nocendi voluntatem . at innocentiae nomen usurpatur apud Christianos pro integritate illa , qua quis ab omni vitiorum genere immunis est . itaque priusquam Dei mandatum transgrederetur Adamus , in statu innocentiae dicebatur esse . quo in statu collocantur quodammodo infantes, vbi per regenerationis lauacru originis labes deterſa est : siquidem in tenera illa ætatula arbitrij vſu carentes nullis esse possunt culpis obnoxij . Hinc factum videtur, vt *Innocentium* appellatione infantesilli insigniti sint, qui Christo recens nato ab Herode fuerunt imperfecti , quos aliquo modo inter martyres Ecclesia connumerat . licet enim omnes martyres appellari innocentes possint, vt pote qui iniuste omnino damnantur , iniuste occiduntur , quibus Christi fides iniuste pro crimine obijcitur, infantes tamen illi non modò necati iniustissime fuere , sed bimuli ad summum ne vel leuiter quidem

nocere cuiquam poterant, nec vel minimum delinquere. Proinde infantibus peculiariter ( vti diximus ) & pueris primulae ætatis innocentiae nomen aptari solet. Atque huc spectant veteres Christianorum inscriptiones sepulchrales, quæ & in collectione Gruteriana leguntur, veluti illa, quæ Romæ non integra extat.

OCT. I. E. X<sup>o</sup> P. ENIVS. HEMEROS. DORMIT. IN. PACE. ET  
QUI. EIXIT. ANOS. II. MESES. VII. DIES. VII. DE  
POSITO. INOCENTI. XVI. KAL. IANVARIAS

Altera itidem Romæ, quæ puerum nondum quadrum innocentem in Domino Christo vocat: hoc est, ut ego interpretor, deleta per baptismum antiqua macula primævæ innocentiae à Christo restitutum.

HERCVLI. INNOCENTI  
IN. DM. X<sup>o</sup>  
QUI. VIX. AN. III. M. VIII. D. XXII.  
IANVARIA. ALVMNO. BENEMER  
IN. PACE

Plures addi possent. fragmentum tamen  
Bono-

Bononiensis marmoris non est omit-  
tendum.

E . M

HIC . REQUIESCUNT . DVO . FRATRES . INNOCENTES  
CONSTANTIVS . NEOFITVS . QVI . VIXIT . ANNIS  
OCTO . M . II . D . VI .  
DEPOSITVS . III . IDVS . NOVEMB . CONS . DD . NN  
ARCADI . ET . HONOR . AVGG  
IVSTVS . FIDELES . QVI . VIXIT . ANNIS . VII

Iustum hunc ideo (ni fallor) fidelem appellat, quia in prima infantia sacro fonte ablutus fuerat. Constantium vero neophytum nominat, quod recens baptizatus esset. At quemadmodum paruuli isti dicuntur *innocentes*, ita Calpurnium illum nostrum eius appellationis loco innocentem indicant columbarum imagines. Vas in medio collocatum aut argumentum est baptismi, aut pyxis sacrosanctæ Eucharistiae aliusuè rei sacræ, ut præter usitatum characterismum ex duabus nominis Christi prioribus litteris cōflatum, eò magis ostenderent, Christianæ se Religionis mysterijs fuisse initiatos. Quan-

G .      quam

quam nō deerunt , qui existimant , vrnām  
 sepulchralem eo valē exprimi , .vt in la-  
 pide monumenti exteriore , quid intus  
 clauderetur , ostenderet . Quæ mihi qui-  
 dem opinio nequaquam probari posset ,  
 continebant enim vrnæ sepulchrales exu-  
 storum cadauerū ossa ac cineres , quæ exu-  
 stio apud Christianos recepta non fuit .  
 Atqui , vt ne sileam quod verius sentio ,  
 vasculum illud puerum ipsum Calpur-  
 nium indicare videtur . Etenim Paulus  
 Apostolus , vbi de reprobis , & electis ver-  
 ba habet , vasorum similitudine vtitur ,  
 quorum nonnulla viles ad vſus adhiberi  
 solent , quædā vt mensæ inferuant , aliusuè  
 nobilioris rei sint instrumenta . Sic enim  
 loquitur : *In magna domo non solum sunt  
 vasa aurea ; & argentea , sed lignea & si-  
 stilia , & quædam quidem in honorem , quæ  
 dam autem in contumeliam .* Porrò vas in  
 monumento exculptum , cùm elegantiæ  
 nonnihil præferat , coniisciendi dat an-  
 sam , non ligneum fuisse , aut testaceum ,  
 & in dedecus effictum , sed (vt idem Apo-  
 sto-

stolus ait ) in honorem sanctificatum . At *Ibia.*  
 ne quis opinetur, id suapte natura fieri po-  
 tuisse , diuini incisum est nomen fabri ,  
 qui tale effinxit , quique habet potestatem  
*Rom. 9.*  
*ex eadem massa facere aliud quidem vas*  
*in honorem , aliud verò in contumeliam .*  
 Hac enim ratione fateri visus est Calpur-  
*N.*  
 nius , translatum se esse à Christo *in vas-*  
*sa misericordiae , quæ preparauit in gloriam .*  
 Siquidem apud Catholicos in confessio-  
*N.*  
*ne*  
*est , paruulos quoquè egere gratia Dei ,*  
*ijsque non minus quam adultis regene-*  
*rationis lauacro opus esse ad salutem :*  
*quod toties D. Augustinus inculcat , cùm*  
*aduersus Pelagianos disputat .*

PISCIS DIABOLVS. PISCIS CHRISTVS.  
 PISCIS CHRISTI SEPVLCHRVM. PASSIO CHRISTI  
 ET RESVRRECTIO FIDEI FIRMAMENTA. CRVX  
 IN QVIBVSDAM LITTERIS NOTISQVE NUMERA-  
 LIBVS.

**S**ED cuius nam rei symbolum est in-  
 gens ille piscis , qui naui substratus  
 cernitur : an Diaboli , qui Leuiathan in  
 G 2 libro

*Iob 3. & 40.  
Psal 103.  
Ia. 27.*

*In psal.*

*Mar. 16.*

*Cap. I.*

libro Iob, & in Psalmis, & apud Iaiam appellatus est? Intelligitur enim Leuiathan vastæ molis piscis ex Cetaceo genere, quemadmodū inter ceteros docet Theodoreetus, qua de re iij sunt consulendi, qui commentarios in Iob scripserunt. Is verò piscis Ecclesiæ quodammodo inhians os aperit, quasi Inferorum portas, quæ nimirum portæ nunquam fore ut aduersus Ecclesiam polleant, promisit nobis Christus dominus. Ideoque ab ipsa nauis quasi subactus ac pressus videtur, ut appareat, Diabolum vinci ab Ecclesia, & conculcari, vi præcipue Dominicæ passionis, quæ ex ipso nauis ligno, tanquam crucis ligno indicatur. quamobrem rectè aiebat Ambrosius libro v. de fide ad Gratianum: *Sanctus enim Iob aduentum domini prophetabat, de quo verè dixit, quod magnum cetum erat debellaturus, & factum est: nam feralem illum cetum, Zabulum scilicet ultimis temporibus venerabili corporis sui passione prostratum perculit & afflixit.*

An

An potius Christum indicat, qui tan- <sup>1. Cor. 3.</sup>  
 quam validissimum fundamentum na-  
 uem ipsam, hoc est Ecclesiam sustinet?  
 Neque enim nouum atq. inusitatum est,  
 quibuldam rebus Diabolum comparari,  
 quæ & Christo aliqua ratione conuenire  
 possunt. Sic à principe Apostolorum <sup>1. Pet. 7.</sup>  
 comparatur diabolus leoni, qui rugiens  
 circuit quærens, quem deuoret. at Chri-  
 stus à Ioanne in Apocalypsī leo dicitur de <sup>Apoc. 5.</sup>  
*Tribu Iuda.* Sic serpens appellatur Diabo- <sup>Gem. 3.</sup>  
 lus, qui serpentem indutus primos paren-  
 tes decepit, & serpens à Moše eleuatus in <sup>Num. 21.</sup>  
 deserto, ac populi oculis exhibitus, Chri-  
 sti fuit typus vel ipso Christo interprete. <sup>10. 3.</sup>  
 Præterea & *maledictum* appellatus est <sup>Gal. 3.?</sup>  
 Christus, & *peccatum*, quod sane nomen <sup>2. Cor. 5.</sup>  
 vel ipso Diaboli nomine detestabilius est.  
 Cùm enim apparuisset in *similitudinem* <sup>Rom. 9.</sup>  
 ( vt ait Apostolus ) *carnis peccati*, & no-  
 strorum in se peccatorum pœnas suscep-  
 set, non secus atque ipse delinquisset, id ap-  
 pellatus est, quod nos eramus, vt nos id  
 faceret, quod ipse erat, nempe iustitiae

Cap. 1.

participes, & Dei filios. Sic locum posterioris epistolæ ad Corinthios interpretantur Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, alijque. Piscis appellatio Christo tributa iam inde ab ortu Ecclesiæ videtur; siquidem Tertullianus in libro de Baptismo ita loquitur: *Sed nos pisciculi secundum iχθυν nostrum in aqua na scimur. nec aliter quam in aqua manendo salui sumus.* Et Hieronymus epistola XLIII, vbi Bonosum laudat, ait inter cetera: *Bonosus tanquam iχθυos filius aquosa petit.* At qua de causa Græcum potius hi patres vocabulum usurpant, quam Latinum? Verabantur tum temporis per hominum manus quædam Sibyllæ Erytreæ carmina (eius enim censebantur esse) quorum *augustinis hæc verba conficiebat, inoxe xgesos gesu uios certus.* atque ex horum verborum initialibus litteris vnà connexis vox *iχθυ* concinnatur. Id tradit D. Augustinus libro xviii de Ciuitate Dei. mox hæc subdit: *In quo nomine mysticè intelligitur Christus, eo quod in huius mortali tatis*

Euseb. in  
Orat. Con-  
flant. c. 18.

Cap. 23.

tatis abyssō, velut in aquarum profunditate  
 viuus hoc est sine peccato esse potuerit. Con-  
 sonat etiam quod D. Prosper scripsit in li-  
 bro de Pr̄destinatione: Satiat ex se ipso  
 in littore discipulos, <sup>Par. 2 f. 39v</sup> et) toti offerens se mun-  
 do. <sup>1705</sup> namque latine pīcēm sacris litteris  
 maiores nostri interpretati sunt, hoc ex  
 Sibyllinis versibus colligentes, quod est,  
 Iesūs Christus Dei filius saluator. pīcis in sua  
 passione decoctus, cuius ex interioribus reme-  
 dijs quotidie illuminamur et) pascimur. Al-  
 ludit postremis verbis ad Tobie pīcēm, <sup>Tob. 6.</sup>  
 quo etiam pisce Christum fuisse signifi-  
 catum sacri doctores autumant. Sed &  
 Optatum audiamus libro contra Parme-  
 nianum tertio hisce verbis scribentem:  
*Hic est pīcis, qui in baptismate per inuoca-*  
*tionem fontalibus undis inseritur, ut que-*  
*aqua fuerat, à pisce etiam piscina vocetur.*  
*cuius pīcis nomen secundum appellationem*  
*Gr̄ecam in uno nomine per singulas litteras*  
*turba sanctorum nominum continet,* <sup>1705</sup>  
*quod est latine Iesūs Christus Dei Filius Sal-*  
*uator. Atque hoc respexit S. Paulinus, cùm*

epistola xxxiiii. sic scribebat: *quos quinque panibus & duobus piscibus panis ipse verus, & aquæ viuæ piscis Christus expleuit.* Ob eam rem in compluribus videre est sacris vasis antiqui operis, nec non in sepulchralibus Christianorum monumentis Piscem efformatum, ipsius videlicet Christi typum. Atque isthac memorasse occasione data, non iniucundum fortasse fuit. nam dixerit quispiam, huiusmodi typum in gemma nostra superuacaneum videri, in qua scilicet humana Christi effigies cernitur, quemadmodum supra de oleagino ramo considerauimus.

Tert. 30  
Matt. 12

Quis vero vetat, hac piscis imagine cetum illum interpretari cuius in ventre Jonas tres dies fuit, totidemque noctes? quam sane rem Christi a mortuis excitati symbolum fuisse, nemo ignorat, ipso etiam Christo id docente. Duo præcipue Christi opera quasi geminæ anchoræ Ecclesiæ nauem obfirmant, Passio nimirum, & Resurrectio, è quibus & tolerantiam in aduersis haurimus, & spem concipimus  
de

de futurorum felicitate. Ad quæ nos Apo-  
stolus exhortans aiebat, *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* quis enim tam acer-  
ba pro nobis Dei filium, perpessum sciens  
non & ipse ferat libenti animo *passiones huius temporis,* quæ non sunt condignæ ad fu-  
turam gloriam? Quis non in future gloriæ spem erigatur, dum nostræ carnis in  
Christo factam noscit resurrectionem?  
nam & hinc nostræ resurrectionis spes  
emergit, quæ fiducia Christianorum à Ter-  
tulliano appellatur. Nobis enim seren-  
dum est quodammodo semen passionis  
cum Christo, & granum nostrorum sen-  
suum mortificandum, ut resurrectionis  
illius fructum suo tempore metamus. quod  
magnus Doctor gentium faciebat, vim  
cogitans tam Resurrectionis, quam Pas-  
sionis Domini. Sic enim scripsit ad Phi-  
lippenses: *ad cognoscendum illum, & vir-  
tutem resurrectionis eius, & societatem pas-  
sionem illius. configuratus morti eius, si quo-  
modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex  
mortuis.* Itaque eleganter D. Augustinus

*Rom. 8.**De resurr.  
carn.**Phil. 3.**Ep. 122.*

in epistola ad Honoratum : *Vt igitur (ait) exemplo suæ carnis exhortaretur fideles suos temporalem pro æterna felicitate contemne-re, usque ad mortem pertulit persequentes atque sequentes, et) quasi victo & oppresso superbè illudentes.* Quod autem carnem suam resuscitauit & discipulorum conspectibus, et) contactibus reddidit, eisq. uidentibus ascen-dit in cælum, ipsos edificauit, et) quid expe-ctare, quid prædicare deberent, euidentissima veritate demonstrauit. Proinde, quem-admodum sine fide passionis Christi nun-quām potuit esse salus, ut aiebat D. Thomas, ita primum et) maximum (testante S. Ambrosio) fidei est fundamentum in resurrectionem Christi credere. Cùm pre-terea, ut Augustinus aiebat, veterem ho-minem nostrum passione, nouum autem resurrectione Christus significauerit. Ac sanè qui typum Ecclesiæ in hac gemma exhibere voluit, voluit etiam figuræ addere tam resurrectionis quam passionalis. Resurrectionis quidem efficto Ionæ ceto, qui ore nonihil patent, quasi reuoluto.

par. 3. qua.  
73. art. 5.

De Ioseph.  
patr. cap. 13

Epi. 57.

ab

ab ostio monumenti lapide, prædam, quam triduo custodierat, sese emisisse viuentem indicat: Ideoque abest Iona, ea quoque de causa, quia (vti diximus) typo non est opus, vbi prototypus effictus cernitur. Porrò de signo Ionæ pulcherrima sunt quæ apud Augustinum leguntur epistola XLIX. Passionem verò significari per ipsum siue arcæ, seu nauis lignum, quasi per crucis lignum, ex Iustini, & Augustini verbis supra allatis facile patet. quapropter de Cruce tanquam de naui sic loquebatur auctor Commentarij in *Marcum* apud Hieronymū, *ligno hoc vehimur per mare undosum ad terram viuentium*. Ac quod de Arca Noe in libro Sap. 14. *Sap. 14.*  
 pientiæ legimus: *Benedictum est lignum, per quod fit iustitia*, mihi sanè verisimile semper, visum fuit, Salomonis mentem, cùm isthęc verba scriberet, à diuino Spíritu directam fuisse non tam ad arcæ, quā ad Crucis lignum præclarum veræ iustitię instrumentum. quod postea & ab alijs animaduersum reperi.

Præ ceteris verò lignis , quibus contexta nauis est, eretus malus crucem præcipue signare videtur . quapropter aiebat D. Ambrosius sermone LI.de Cruce : *Arbor quedam in navi , est Crux in Ecclesia , quæ inter tot totius sæculi blanda , et perniciosa naufragia incolumis sola seruatur . & in alio sermone : Sicut autem Ecclesia sine Cruce stare non potest , ita & sine arbore nauis infirma est . Sed qui malum in gemma insculptum , cui arca incumbit , diligenter inspicerit , reperiet in similitudinem T litteræ effictum , ut eò magis Crucem referat . Miror à Iosepho Scaligero dictum esse in animaduersionibus ad Eusebium , litteram T non referre veræ crucis speciem , quia verticem non habet , sed potius antemnæ , ut indicauit Ausonius . quasi verò non & in antemna malo imposita crucem agnouerint magni viri , Iustinus martyr in secunda Apologia , Minutius Felix in Octauio dialogo , Maximus Taurinensis in secunda de Cruce homilia , quorum loca affert Lipsius in lib. de Cruce*

ce. Adde & Cyprianum, siue sit ille Victorinus, in carmine de Pascha.

*Arboris hæc species vno de stipite surgit,  
Et mox in geminos extēdit brachia ramos  
Sicut plena graues antemnae carbasa tēdūt.*

Auctor Commentarij in Marcum inter Hieronymi opera Crucem comparat tam litteræ T, quam antemnae: Nauis (inquit) per maria, antemna cruci similitata sufflatur. Tau littera signum salutis, et crucis describitur. Sed multò minus ferendus est Scaliger, cùm fidem negat Hieronymi assertioni aientis alio loco, Tau litteram, qua tūm temporis vtebātur Samaritani, Crucis similitudinem habuisse. Quid? an Samaritanorum alphabetum ignorabat Hieronymus, qui eorum consultebat libros, vt ipse etiam Scaliger fatur? Nec mihi aut Hébrœorum siclos obijciat, aut qui hodie extant Samaritanorum libros, neque enim obscurum est, litterarum characteres sæpius fuisse mutatos, sed & vno eodemque tempore vnam eandemque litteram varia figura pingi solitam.

quod

quod in Græcis litteris ipse met Scaliger obseruauit. Restamen secus se habet, atque sibi Scaliger persuasit: siquidem non omnia illi siclorum genera ad manus peruererunt. nonnulli certè sunt sicli, quorum characteres nihil aut parum ab ijs distant, quibus hodie Hebræi vtuntur, at reperiuntur alij multò (vt appareat) vetustiores, qui litteras disimillimas ostentant, nec dubitandum, quin illæ ipsæ fuerint, quas Hieronymus suo adhuc tempore apud Samaritanos in usu fuisse, testatum reliquit. Horum vero numismatum exempla videre est apud Villalpandum tertio tomo sacri apparatus Templi Ierosolymitani. Ac sanè in duobus e Pasqualini Musæo depromptis, quo musæo suum auxit illustrissimus èquè ac doctissimus Cardinalis Franciscus Boncompagnus, littera Tau hac figura **X** efficta est. ut proinde verissimum esse constet Hieronymi testimonium sic tcribentis: *Antiquis Hebraeorum litteris, quibus usque hodie utuntur Samaritani, extrema Tau littera*

*Comm. in  
Exch. 9.*

ter a crucis habet similitudinem<sup>+</sup>. Quòd nisi  
hęc veritas arrogātē nimis Scaligeri  
sententiam iugulasset , & contenderet  
quispiam , litteram hodiernam Hebræo-  
rum ~~eandem~~ tuisse & vi & figura atq.  
antiqua fuit : antiquis autē Hebræorum  
characteribus Hieronymi tēpore vios esse  
Samaritanos ; vt hoc detur, negari tamen  
non potest , quin & huic litteræ species  
quædam crucis insit . variæ enim erant  
crucium formæ . Idque obseruatum ab  
Antonio Morillono scribit Lipsius in no-  
tis ad tertium de Cruce librum , schema  
insuper oculis subijciens hominis in eius-  
modi cruce pendentis . Nec sanè aliud  
Ausonius voluit , cum ait :

*Et crucis effigie Palamedica porrigitur Φ.*  
Siquidem Φ quadrata etiam forma pin-  
gebatur hoc modo  $\Phi$  , vt vetera mar-  
mora ostendunt , quod & ipse Scaliger  
notauit . huic verò cruci expassæ manus  
ad superiores angulos figebantur , diua-  
ricati pedes ad inferiores . Et sanè cùm  
decussata crux , qualem efformauit Iacob ,  
cùm

De Bapt.  
 cap. 8. cùm Iosephi liberos benedixit *manibus*  
*transuersim obliquatis inter se*, vt loquitur  
 Tertullianus, & qualis illa est, quam ex  
 siclis, supra exhibuimus, trahitur ab an-  
 tiquis Ecclesiæ patribus ad Christi crucem  
 indicandam, licet in forma variaue-  
 rit, quia & illa nimirum crux erat; certè  
 & Hebræorum littera  $\tau$ , cui aliqua cru-  
 cis inest species, huc trahi poterit. pro-  
 inde apparet, rectè Origenem, aliosque  
 veteres Patres locum Ezechieli de signo  
 frontibus impresso ad Christi crucem  
 aptasse. Itaque quòd Tertullianus de eo-  
 dem Ezechieli loco agens aiebat, *Ipsa est*  
 enim littera Græcorum *T A V*, nostra au-  
 tem *T* species Crucis, quam portendebat fu-  
 turam in frontibus nostris apud veram, *et*  
 catholicam Ierusalem, non vtique ille Eze-  
 chielem inducit litteras Græcorum scri-  
 bentem, vt non sat prudenter existima-  
 uit Scaliger, sed innuit ijs verbis, He-  
 braicam litteram  $\tau$  vel illam potius,  
 quam vetustissimi sicli ostendunt, pote-  
 state, si non forma respondisse *T* seu Græ-  
 ca,

Ezech. 9.

 In Mar-  
 eion. lib. 3.  
 cap. 22.

cæ, seu Latinæ, præsertim cùm tam illæ,  
 quām istæ (vti diximus) crucium formas  
 tametsi inter se variantes præferrent.  
 Neque à scopo forsitan aberrauerit, qui  
 crediderit, vatem illum, et si Græcam La-  
 tinamuè litteram T non scripsit, pro-  
 pheticò eam calamo impressam in men-  
 te habuisse, vt pote quæ ad formam Do-  
 minicæ Crucis proprius accederet. norat  
 autem, ad Gentes, ac præcipue ad Græ-  
 cos Latinosque transituram Ecclesiām,  
 quæ Ecclesia sine Cruce (ait Ambrosius) sta-  
 re non potest. Atque ideo prouido quoque  
 Dei consilio factum est, vt titulus domi-  
 nicæ Crucis nō Hebraico solum, sed Græ-  
 co Latinoque idiomate exaratus fuerit.  
 Et quamuis eminentia, vbi titulus affige-  
 batur, in littera T nulla sit, non est ta-  
 men dicendum cum Scaligero, eandem  
 litteram veram Crucis speciem minime  
 referre, cùm eæ non ideo minus cruces  
 essent, quæ nullum haberent titulum.  
 idq. Scaliger ex ipso Luciano discere po-  
 tut, qui in ludicro illo Vocalium iudicio

H ait,

*Ltr. 23.  
10. 19.*

ait, Tyrannos & corpus eius litteræ sequitos, & figuram imitatos patibulum fabricasse ad homines crudeliter necados. Ipsa quidem Christi Crux, quæ titulum habuit, habuit etiā eminens lignum, cuius titulus adhuc sit. proinde dicebat S. Gregorius libro Moralium xxx. Tricenarius numerus in Tau littera continetur, quæ Crucis speciem tenet, cui si super transuersam lineam id, quod in cruce eminet, adderetur, non Crucis species, sed Ipsa Crux esset. In hoc tricenario numero, cuius ea littera apud Græcos nota est, mysterium Crucis aliquoties deprehenderunt veteres Patres, veluti Ambrosius in trecentis denarijs, quibus estimatum fuit vnguentum à sancto Età illa peccatrice supra Christi caput effusum. Tertullianus, Augustinus, Isidorus, Gregorius magnus in trecentis Gedoniis militibus. Ambrosius, Paulinus, Eucherius, & Isidorus in vernaculorum numero, quos Abraam ad bellum duxit, qui tamen cum non trecenti solum, sed decem insuper & octo fuerint, addunt iij.

*Lib. 4. in  
Luc. cap. 7.*

*Lib. 3. adu.  
Marcion. c.*

*4. Serm. 108.*

*de temp. &*

*epist. 59.*

*Aa Iudic. 7.*

*Lib. 3. Mor-*

*rat.*

*Lib. 1. de*

*Abra. cap. 3.*

*epist. 3.*

*Ad Genes.*

*341*

Patres litteras i h, quæ priores sunt in no-  
 mine ΙΗΣΟΥ, & inter notas numera-  
 les apud Græcos octodecim significant.  
 Ac, si rite recordor, id quoque myste-  
 riū animaduersum à quibusdam fuit in  
 cccxvi i i i patribus, qui primo Nicæno  
 concilio interfuerunt. Paulinus quoque  
 & Isidorus eādem mysterij virtutē agno-  
 scunt in trecentis Arcæ Noeticæ cubitis.  
 Patet ex his omnibus, quā m appositè ma-  
 lus in nauicula huiuscemodum gemmæ in formā  
 litteræ T sit effictus ad Crucem indican-  
 dam, & propterea Christi mortem ac  
 passionem: quemadmodum Ionæ cetus  
 ore patenti sepulchrum apertum, ac pro-  
 inde Christi resurrectionem significat. Sic  
 enim Petrus Chrysolog. Sermone xxxv.i i  
 de pisce illo loquitur: *adest bellua de pro-*  
*fundō totum dominicæ resurrectionis imple-*  
*tura, et proditura, imò conceptura et pa-*  
*ritura mysterium.*

PETRI ET SVCCESORVM PONTIFICVM  
IN ECCLESIA VNIVERSA POTESTAS. EQ.  
RVNDEM SOLIDA FIDES. SCRIPTV-  
RARVM INTERPRETATIO.

**S**Vperest, de Petro super aquis ambulante aliquid dicamus. Atque ad mysterij indagationem illud nos excitat, quod vni Petro præ ceteris Apostolis hoc fuit concessum. neque enim quasi per lumen id miraculi patrauit Christus, ut per substratum sibi æquor sicco vestigio incederet, quod quasi magnum quid ac præcipuum Job illi tribuit, cum aiebat : *qui extendit cælos solus, et graditur super fluctus maris;* id enim de Christo peculiariter intelligendum censem Ambrosius; sed vt Petro Apostolorum feruentissimo, qui que in mari (vt aiebat Ambrosius) magis dilectione quam pedibus ambulaturus erat, occasionem daret istiusmodi incessus, vt ex hac singulari actione singulare aliquid nos eliceremus. Nam (vt verbis utar D. Augustini) *sicut humana consuetudo verbis ita diuina potentia etiam factis loquitur.*

*et si-*

Et sicut sermoni humano verba noua, vel  
 minus usitata, moderatè ac decenter aspersa  
 splendorem addunt, ita in factis mirabilibus  
 congruenter aliquid significantibus quodam-  
 modo luculentior est diuina eloquentia. Por-  
 rò cùm aquæ populi sint, & gentes, & lin-  
 guæ, vt Apostolus propheta interpretatus  
 est, quemadmodū Christo data est omnis <sup>Apoc. 17.</sup>  
 Matt. 28.  
 potestas, ita Petrum, ac Petri successores  
 Pontifices maximos, qui Christi vices pri-  
 mo loco obeunt, supra omnes populos  
 fuisse constitutos, & præesse vniuersæ Ec-  
 clesiarum, ceteris verò Episcopis in partem  
 solitudinis vocatis suam singulis por-  
 tionem esse tributam, non obscurè ea res  
 indicat. vt propterea Romana Ecclesia à  
 Petro supra ceteras fundata illud meritò  
 usurpare possit: *In fluctibus maris ambu-  
 laui, et in omni terra steti, et in omni po-  
 pulo, et in omni gente primatum habui,*  
 quod æterna Dei Sapientia, id est Chri-  
 stus ipse de se prædicauit. nam quod Prin-  
 ceps principatus sui iure obtinet, id sin-  
 gulari priuilegio suæ quoque Augustæ

Ecclesiast.

29.

L. 31. D. de  
legib.

participare consueuit.

Præterea non videtur oscitanter prætereunda miraculi differentia in aquarum transitu cùm Mosis , tūm Eliæ ab hoc Christi Petrique incesu . illis etenim aut mare aut flumen transeuntibus, diuisa est , & hinc atque hinc

*vtrq.*

*Curuata in montis facie circumstetit vnda .*  
 & in ipsa quidem diuisione suam aqua naturam seruavit , siquidem quod humidum ac molle est , cedit illabenti ponderi , ac discedit . in eo autem miraculum præcipue fuit , quòd scissa vtrinque staret , sic cum in medio tramitem relinquens . At verò Domino fretum calcante , ipsius virtuti , non suæ naturę aqua obsequuta est . nam etiamsi , non iam in glaciem solidata , sed liquida & tenuis , & grauiori corpori solita cedere , sustinuit tamen gradientem sui continuatione seruata . nam quod innuit Petrus Chrysologus Sermo ne XX , Christi pedibus solidum ad instar lapidis fuisse mare , illud voluit , non liquidam quidem , atque humidam esse aquam

aquam defuisse, sed Christi incessum perinde sustinuisse, ac si fuisset verè solidā. Chrysologus locum afferamus, ut menda eleuamus quæ duobus verbis insederunt : *Mare ( inquit ) quod pedibus Christi tumentia terga submisit, stravit in plano vertices suos, motus frænauit, astrinxit fluctus et per liquentem viam saxa soliditate seruiunt.* postrema verba omnino sic legenda sunt, *saxea soliditate seruiuit.* Ex quo significari putabat Iobius in Christo quidem deitatis indivisibilitatem, in Mose vero, alijsque humani corporis crassiciem, ac gravitatem. Proinde in eadem ambulatione Petro concessa diuinam illi vim communicatam agnoscimus, qua nimirum inter fluctuantes hominum opiniones solus ille absque mersionis periculo solido fidei gradu possit incedere : nam, ut ait Ambrosius, *sustentabat fides, quem unda margebat.* Porro notum est à Catholicis receptum axioma, & tot sæculorum experimento comprobatum, non posse Petrum, hoc est Romanum pro tempore

*Apud Phœn  
tium.*

*Serm. 2. de  
sanct.*

Pontificem Petri successorem, atque universæ caput Ecclesiæ, quatenus Pontifex est, & summus in Ecclesia magister, à recto fidei tramite vñquam aberrare, non iam suopte robore, sed ex diuina illi virtute communicata. atque ideo, pulchros esse gressus Sponsæ, hoc est, Ecclesiæ, pronunciatum legimus, cuius Ecclesiæ personam ipse Petrus gerebat, quemadmodum Augustinus, Beda, alijque testantur. quia nimirum à suo nunquām Sponsor diuellitur, ibique figit pedem, ubi ipse vestigia imprimit. Quapropter, vt in illo per aquas incessu considerabat Iobius in Christo deitatis indiuisibilitatem, ita nos agnoscemus in Petro indiuisibilitatem vnitatis cum ipso Christo. vt rectè proinde dictum sit à Leone Papa, Petrum à Christo in consortium indiuiduæ vnitatis fuisse assūptum. quam sententiam non video cur subsannent hæretici, nisi & id subsannant, quod aiebat Apostolus, ipsum matrimonium magnum esse sacramētum in Christo & Ecclesia, quo in ma-

trimonio & duos esse scimus in carne vna;  
 & isthanc vnitatem, vt pote Deo operate  
 coalitam, indiuiduam intelligi, quemad-  
 modum ipse nos Dominus edocuit. No-  
 tanda quoque sunt illa D. Petri Chryso-  
 logi verba ex sermone eius lx. *Credimus*  
*sanctam Ecclesiam*, quam sic in se suscepit <sup>Matt. 19.</sup>  
*Christus*, vt eam diuinitatis sue faceret esse  
 consortem.

Tam arctam, & veluti matrimonia-  
 lem Ecclesiæ sub Petri persona cum Chri-  
 sto connexionem stater quoque ille desi-  
 gnasse videtur, qui in ore piscis ab ipso  
 Petro repertus tam pro se, quam pro Chri-<sup>Matt. 17.</sup>  
 sto in duplicis didrachmi solutionem da-  
 tus est. Neque enim mysterio vacat, quod  
 vnico ac singulari nomine similitudine  
 illa pro duobus facta fuerit. poterat si-  
 quidem efficere Dominus, vt unius state-  
 ris loco duo didrachma, duo hemistate-  
 res in ore piscis reperirentur. Scite qui-  
 dem D. Hieronymus ad carnis similitudi-  
 nem id trahit, nimirum vt humanam car-  
 nem non minus in Christo, quam in Pe-<sup>In Matt. 17.</sup>  
 tro

tro consideraremus : ostenditur ( inquit ) similitudo carnis, dum eodem & dominus & seruus precio liberantur. at nos ipsam Ecclesiae cū Christo coniunctionem innui posse censemus . nam quemadmodum vna eademque argenti massa, qua stater conflatus est, duo didrachma continentur , ita Christus & Ecclesia , cuius Ecclesiae Petrus ( vt docuimus ) typus erat , duo sunt quodammodo in carne vna . Celebratas verò iam tūm ha scē nuptias intelligimus,cūm Dei verbum carnem a sum ptit, qua de re ita Gregorius magnus: Pa-

*Hom. 38. in  
Evang.* ter regi Filio nuptias fecit , quando ei per incarnationis mysterium sanctam Ecclesiam sociavit , uter autem genitricis Virginis huius sponsi thalamus fuit . Sed vt singulos quoq. Ecclesiae filios arctissimo & inenarrabili sibi vinculo Christus copularet, mirabile illud Eucharistiae sacramentum instituit , quo nos eius carne pascimur , & spiritualiter saginamur, non cælestem illum cibum nostram in substantiam vertentes , sed in illius nos carnem

mi-

miranda planè ratione adeo transfundentes, ut vnum in Christo corpus efficiamur. in eam rem egregia sunt D. Leonis Epist. 23.

Papæ verba *In illa* ( inquit) *mystica distributione cœlestis alimonie hoc impertitur*, *hoc sumitur*, *ut accipientes virtutem cœlestis cibi*, *in carnem ipsius*, *qui caro nostra factus est*, *transeamus*. eleganter quoque D. Paulinus: *Christū edimus, & absorbemur à Christo*, *qui absorbet mortale nostrum*, *quia vita est*, *ut induat nos immortalitate*. Itaque duplii conglutinatione Christo vnimur, dum scilicet inter Ecclesiæ membra, quæ mysticum Christi corpus efficiunt, computamur, qua de re ita S. Augustinus: *Huius caput est Christus, huius corporis unitas nostro sacrificio commendatur*, *quod breuiter significauit Apostolus dicens, Vnus panis vnum corpus multi sumus*. & insuper sacra illa communione in verum eius corpus, quod ex Virgine sumpsit, coalescimus. utriusque vero unionis id sacramentum veluti coagulum est, & Christianæ charitatis quasi ferruminatio. Preclarę Chry-

Epist. 23.

Epist. 57.

1 Cor. 10.

ad cap. 6. hom. 6. Cryfostomus in Ioannem: εὐ σῶντες  
 καὶ μέλιτες τῆς σάρκος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν οἵσιων αὐ-  
 τοῦ, ἵνα οὖν μὴ μόνον κατ' ἀγάπην τέτο γενέσθα,  
 ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα οὐκ εἰσίνον ἀναγε-  
 δῶμεν τὴν σάρκα, διὰ τῆς τροφῆς τέτο γίνεται οὐ-  
 σκαστρο βελόμενος οὐδὲ δεῖξαι τὸν πόθον οὐ εὔχε-  
 πεστίνας, hoc est, unum corpus sumus,  
 & membra ex eius carne eiusque ossibus, ut  
 igitur non tantum per charitatem hoc simus,  
 sed re ipsa in illam commisceamur carnem,  
 per alimoniam id fit, quam impertitus est,  
 amore ostendere nobis volens, quo nos pro-  
 sequitur. longè plura ad eam re in spectan-  
 tia visuntur apud Gregorium Nyssenum  
 in Catechesi magna. Proinde hanc etiam  
 connexionem stater ille argenteus refer-  
 re potuit, eo que magis, quod placentulæ  
 panis azymi, que iam inde ab ortu Eccle-  
 siæ adhibetur ad Eucharistiam conficien-  
 dam, erat stater non absimilis cum figura  
 orbiculari, tum colore candido. Hunc  
 igitur offert Petrus pro se, & pro Christo:  
 pro se, hoc est pro vniuersa Ecclesia, que  
 propiciatorio huiusmodi sacrificio quo-  
 tidie

tide egēt: pro Christo, hoc est in eius  
 memoriam, in cōmemorationem cruenti  
 illius sacrificij, quo se ipsum hostiam  
 puram in āra Crucis Deo obtulit. Nam  
 quōd D. Paulus aiebat: *vna oblatione con-  
 summavit in sempiternum sanctificatos*, non  
 est, cur quis putet, plura hodie ac diuersa  
 fieri in Ecclesia sacrificia, quemadmodū  
 necesse olim apud Hebreos erat; idem  
 enim est sacrificiū, quamvis primum illud  
 effuso sanguine, & diuinā illa hostia inter-  
 fecta consummatum fuerit, nunc verò in-  
 cruentū sit, & semper uiuetis hostię: idē-  
 que omnino corpus hodie offertur, quod  
 cruci olim fuit affixum, cùm Hebræi alijs  
 atque alijs pecudum corporibus identi-  
 dem facerent. atque vna proinde nostra  
 intelligitur oblatio; eiusque rei symbo-  
 lum fuisse videtur vnicā illius stateris pen-  
 sitatio; semel enim, non pluries per solu-  
 tum, ex Euangelio elicimus, nam quod  
 eo tempore exigebatur didrachmon, non  
 aliud erat, quām semisiclus ille, quem  
 offerre Domino iussi fuerant in tabenacu-  
Exod. 30.  
 lum

Tomo 1.  
Ann. ad  
Mat. 1.

*Antiq. lib.*  
18. cap. 12.  
*O de bello*  
*Iud. lib. 7.*  
cap. 26.

lum, qui antiquitus in populo recensebāt-  
tur, ex Hilarij sententia à Cardinali Ba-  
ronio, & à Luca Brugensi pulcherrimè  
explicata. quæ postmodum solutio ad  
templi vsum translata quamuis annua  
esset, vti constat ex Iosepho, apparet ta-  
men, nec semper nec violenter exactam,  
sed veluti precario. Et cùm viritim fie-  
ret, videtur nihilominus habita paupe-  
rum fuisse ratio, nec quisquam ad id coa-  
ctus. vt qui soluendo essent, ni erogarent,  
offensaculum tantum parerent, non etiā  
pœnæ obnoxij fierent. Itaque exactores  
illi nō ab vlo ex Apostolis didrachmum  
petierunt, sed à solo eorum Magistro.  
Christus tamen liberalius cum ipsis egit,  
mandauitque Petro, pro vtroque perfol-  
ueret, vt hunc sibi socians eo veluti my-  
sterio innueret, Petrum quoque magi-  
strū & caput ( quemadmodum ipse Chri-  
stus erat ) illius Collegij, totiusque Eccle-  
siæ ab se constitui ; præter eam, quam su-  
pra explicauiimus, coniunctionem vnico  
illo nummo significatam. Argentum ve-  
rò,

rō , ex quo nummus tām arcti nexus fuit  
 conflatus , non ne *argentum* fuit *igne exa-*  
*minatum* ? at quo nam igne ? non nē de  
 quo dicebat Dominus , *ignem veni mit-*  
*tere in terram*? Quis vero eius nummi per-  
 cussor fuit ? an non ille , qui aiebat , *per-*  
*cutiam* , & ego sanabo ? percutienda enim  
 in Christo nostra erat humanitas , vt pri-  
 mi Adami labē saucia in secundi puritate  
 sanaretur ; & quæ detrita in nobis erat  
 summi Imperatoris imago renouaretur (vt  
 ait Apostolus ) *in agnitionem* , & ad pri-  
 stinum diuinę mantis opificium reforma-  
 retur . Illud præterea consideratione di-  
 gnum est , quod statarem potius , qui Gen-  
 tium nummus erat ; quam sicolm ; qui  
 Hebræorum , piscis in ore habuit , con-  
 stat enim tanti sicolm fuisse , quanti sta-  
 terem , vtrumque *τετράδεσαχιουον* : vt scilicet  
 eò magis illa Christi & Ecclesiæ coniunc-  
 ctio exprimeretur , quæ Ecclesia ex Gen-  
 tibus præcipue congreganda erat . Nec  
 eius opinio improbanda videretur , qui  
 existimauerit , pisces in gemma inscul-  
 ptum

*Psal. 11.**Luc. 12.**Deuter. 33.**Col. 3.*

ptum fuisse ad inuenti illius stateris memoriam refricandam, exhibendumq. mysterium, de quo loquuti sumus. ac profecto os huiuscemodi nostri piscis apertum verba illa Domini respicere videtur, *&* aper-to ore eius inuenies staterem.

*Epi. 19.* Sed ut ad Petri gressionem reuertamur, si Ambrosium audimus, *Mare est scriptura diuina habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum enigmatum &c.* quapropter in Petro, qui typum Ecclesiæ tenet, super aquas tutò incedente ea significatio inesse videtur, ut diuinæ scripturæ non ex cuiuslibet sensu, captuque, sed ex Ecclesiæ mente interpretationem sumant, alioqui, si aliud quam Petrus id sibi arrogauerit, facile sentiet, quam non in solido vestigium ponat. Petro autem, cui datum est, ut & fratres confirmet, Christus ipse manum porrigit, ne labascat, ne mergatur. Non nihil tamen ille timuit, & valido ingruente vento non tam fretum ex commotione, quam ipse animo fluctuare ex timore

re visus est; quia nimis um homo erat,  
 & humanæ fragilitati ex prouido Dei  
 consilio permittendum aliquid fuit. Ut  
 enim Rex Macedonum Alexander ex in-  
 flicto sibi vulnere, & sanguine inde ema-  
 nante hominem se esse admonitus est,  
 cum ob rerum gestarum magnitudinem  
 se deum prædicabat: ita nequa olim in  
 Petro gloriæ titillatio subreperet, quod  
 super aquas incedere ad instar Christi  
 impetraverat: quod postmodum omnium  
 Pastor declarandus foret, præcipuum vi-  
 delicet Christi munus, ut ipse Christus  
 professus est: quod petram ad fundamen-  
 tum Ecclesiæ in consortium Christi se cō-  
 stitui: quod regni cælestis claves, cuius  
 regni Christus est ianua, sibi tradi vilu-  
 rus esset, effecit idem Dominus, vti sen-  
 tiret Petrus, opus sibi esse illius admini-  
 culo, cui venti, & mare obediant. vtque  
 intelligeret, se non facultate postulationis  
 ( quemadmodum aiebat Hieronymus )  
 sed potentia domini conseruatum. Ideoque  
 Iesus extendens manum suam apprehendit

*Io. 21.  
Io. 14.*

*Matt. 16.  
I. Cor. 3.*

*Matt. 8.*

*Matt. 14.*

I enim,

*eum, vt Ecclesia, cuius typus Petrus erat,*  
*ideo se diuina virtute pollere sciat, quia*  
Cant. 8.  
*Deo cohæret innixa super dilectum suum*  
*Aquas igitur, super quas in rerum pri-*  
*mordio Spiritus Dei ferebatur, quas suo*  
*Christus baptismate sanctificauit, per*  
*quas incelsit, Arcā perambulauit; peram-*  
*bulauit Nauicula; perambulauit Petrus;*  
*utque hi tres simul, quos gemma complectitur, ita singillatim Ecclesiæ sunt*  
*typus:*

**F I N I S.**

I N-

# I N D E X.

- A** Braamo Christus co- Baptismus etiam paruulis  
 gnitus. 48. necessarius. 95  
**Acroctichis** Sibyllini car- Baptismus hodie necessa-  
 minis. 102 rius, non antiquitus. 33  
 Aggæi locusexplicatus. 34 Baronius laudatus. 126  
 Ancillæ filiæ serui. 77 Bitumen arcæ quid no-  
 Angeli populorum tute- tet. 19  
 lares. 58 Boncompagni Card. mu-  
 Annularis gæmæ typus. 13 saeum. 110  
 Annuli Christianorum cū Bruta Gætiū typus. 24.69  
 sacris imaginibus. 11 Bruta peccatorū typus. 71  
 Antemna erucerefert. 108  
 Arbor nauis crucem no- Cælestes nos Christus fe-  
 tat. 108 cit. 79  
 Arca clausa quid signifi- Canticorum locus. 129  
 cet. 76 Causa rerum apud Sto-  
 Arca cur naui annexa in cos. 45.46  
 gemma. 21 Cetus Ionæ sepulchri sym-  
 Arcæ Noeticæ forma. 24 bolum. 107.115.  
 Arca Noe typus Eccle- Charitatis typus coluba. 91  
 siæ. 17 Christi nomen unde. 84  
 Argo nauis. 65 Christus principium. 59  
 Arnobius notatus. 56 Chrysostomi loci explica-  
 Athanasius explicatus. 68 ti. 50.52.53  
 Augustæ priuilegia. 117 Circumcisio antiquitus nō  
 Ausonius declaratus. 111 omnino necessaria. 33  
 Austri Regina quid no- Clementis Alexandrini lo-  
 tet. 27 ci elucidati. 66.67.68

# I N D E X.

Cognatio nobis cū Deo.	59	Ecclesiæ sagena.	72
Cognitio Christi veteribus obscura.	76.80	Ecclesiastæ locus.	56
Columba arcæ Spiritus Sæ		Ecclesiastici locus.	117
cti typus.	83	gines habuit inelegan-	
Columba Ecclesia.	90	tes.	6
Columbae Apostoli.	90	Elegantia sermonis abest	
Columbae Christiani.	90	à sacris scriptoribus.	7
Columbae in Christianorū sepulchris.	92	Episcopi duplex officiū.	88
Colubæ simplicitatis, cha- ritatis, innocentiae ty- pus.	91. 94	Ethnici, vide Gentes.	
		Eucharistia sacramen-	
		tum.	122.123
Diaboli sagena.	72	Exustio cadauerum Chri-	
Didrachmi solutio unde fluxerit.	125	stianis non recepta.	98
Dionysij Areopagitæ locus explicatus.	58	Ezechieliis locus illustra-	
Dionysius Petavius lau- datus.	39	tus.	112
Ecclesia catholica à mun- di exordio.	19	Fidei professio quando ne- cessaria.	
Ecclesia cum Christo con- iunctio.	122.123	51	
Ecclesiæ est scripturas in- terpretari.	128	Fidei simplicitas apud ru- des.	56
Ecclesiæ magnitudo.	81	Fides Christi ad salutē ne- cessaria etiā ante Chri-	
		stum.	29.30.31.33
		Fides implicita.	62
		Filiij Dei generatio.	41
		Filius Dei diuinæ volun- tatis interpres.	40
		Gentiū nonnulli ante Chri-	
		stum	

# I N D E X.

- Slum ei crediderunt Innocentia nomen pueris  
pag. 24.28.35.57 tributum. 96
- Gëtiū typus bruta. 24.69 Innocētiæ typus colubra. 92  
(72) Innocentia per baptismū
- Habacuc locus expositus. traditur. 94
- Heraclyti de Sibyllis sen-* Innocentia quæ sit. 94.95  
tentia. 61 Inscriptiones veteres ex-
- Heraclitus à Iustino Chri plicatæ. 93.96.97
- stianus dictus. 36.63, Ioannis loci. 48.80
- Heribertus Rosveydus Job ex gentibus. 28  
laudatus. 47 Job elogia. 28.55
- Hieronymus defensus ad-* Job locus illustratus. 117  
uersus Scaligerum. 109 Jonas Christi typus. 104
- Hilarij de didrachmo sen- Jonas resurrectionis ty-  
tentia probata. 126 pus. 106.115
- Hipponicus Polycleti sta-* Isaiæ locus expositus. 81  
tuas recusauit. 7 Iustinus martyr defensus,  
Hypostasis pro substantia. 43 & declaratus. 47
- Ichthys Christus. 192 Lactatius notatus. 25.55
- Imagines rudes in primi Léo à Samsonem imperfectus  
tiua Ecclesia. 6.14 quid notet. 24
- Incarnationis Christi fi- Leo Papa defensus. 120  
des etiam ante Christū Leuiathan Diabolus ap-  
necessaria. 31.32.35 pellatus. 99
- Ingenui ex matre libe- Leuiathan quid. 100  
ra. 78 Liberi ex matre libera.
- Innocentes ab Herode in- pag. 78.79
- terfecti. 95 Libertas Christianorum  
per-

# I N D E X.

- perfecta. 77.80 Pallium deponebant Ar-  
 Logos causa effectrix a-. chiepiscopi instate Euan  
     pud Stoicus. 45 gely lectione. 86  
 Logos, ratio & sermo. 37. Panis cælestis. 80  
     pag. 44.60 Passionis Christi fides ne-  
 Lucas Brugenſis laudatus. cessaria. 106  
     pag. 126 Pauli Apostoli loci illus-  
         tri. 41.42.67.77.78.98.  
         101. 105. 125. 127.  
 Magnitudo Ecclesie. 81 Pauli Samosateni hæresis.  
 Malus nauis crucem si- pag. 39  
     gnat. 108 Peccatorū typus bruta. 71  
 Marci locus expositus. 73 Peccatorū typus pisces. 72  
 Mare scripturam diuinā Petri in aqua incessus. 216  
     significat. 128 Petri nauis symbolum Ec-  
         clesie. 16  
 Martyres ante Christū ex Petrus cur timuit in mari  
     fide in Christum. 33 ambulans. 129  
 Matthæi locus explica- Petrus Ecclesie personam  
     tus. 121 gerebat. 120  
 Morillonii sententia de Tau Petrus Crysologus emeda-  
     probata. 111 tus. 119  
 Naues templorum. 12 Phi Græcorum quomodo  
 Nauis Petri symbolum Ec- cruci similis. 111  
     clesie. 16 Philoſophia quid. 66.67  
 Noe principium generis Philoſophia quomodo an-  
     reparati. 21.22 tiquitus conducebat ad  
 Oliua Christi symbolum. salutem. 66  
     pag. 84.92 Piscatio diaboli. 73  
 Palliū Archiepiscopi quid notet. 86 Pi-

# INDEX.

Piscatio Ecclesiæ	73	Resurrectionis typus Io-
Pisces ethnicorum & pecca-		nas. 106
torum typus.	72	Romanus Pont. præf. uni-
Pisces in sacris vasis.	104	uersæ Ecclesiæ. 117
Piscis Christus.	101	Romani Pont. inerrantia
Piscis diabolus.	99	in fide. 120
Princeps sua priuilegia		Romani Pont. inerrantia in
Augustæ cōmunicat.	117	scripturarum interpre-
Psalmi loci. 24.60.63.69.		tatione. 128
73.127.		
Pythagoræ symbolum ex-		Saba Regina quidnotet. 27
positum.	9	Sacrificium Eucharistiæ
Pythagoras magie addi-		propiciatorium. 124
Etus.	27	Sacrificium unum in Ec-
Quærere dominum.	26	clesia. 125
Ratio Christus.	37.44	Sadducæorum hæresis. 53
Ratio homines Deo cognos-		Sagena Ecclesiæ. 72
tos facit.	59	Samaritanorum veteres
Ratio Stoicis quid.	45.46	litteræ. 110
Ratis quæ.	14	Sapiëtiæ locus illustratus.
Regnorum libri locus ex-		pag. 107
pensus.	81	Sapientia quid Stoicis. 46
Resurrectio Christianæ fi-		Scaliger notatus. 108
dei fundamentum.	106	Schedia quæ. 14
Resurrectio fiducia Chri-		Scripturæ sacræ interpreta-
stianorum.	105	tio ex mente Eccl. 128.
Resurrectio Iudæis credi-		Scripturæ sacræ sermo ine-
ta.	53	legans. 7.15
		Semiariani. 19
		Ser-

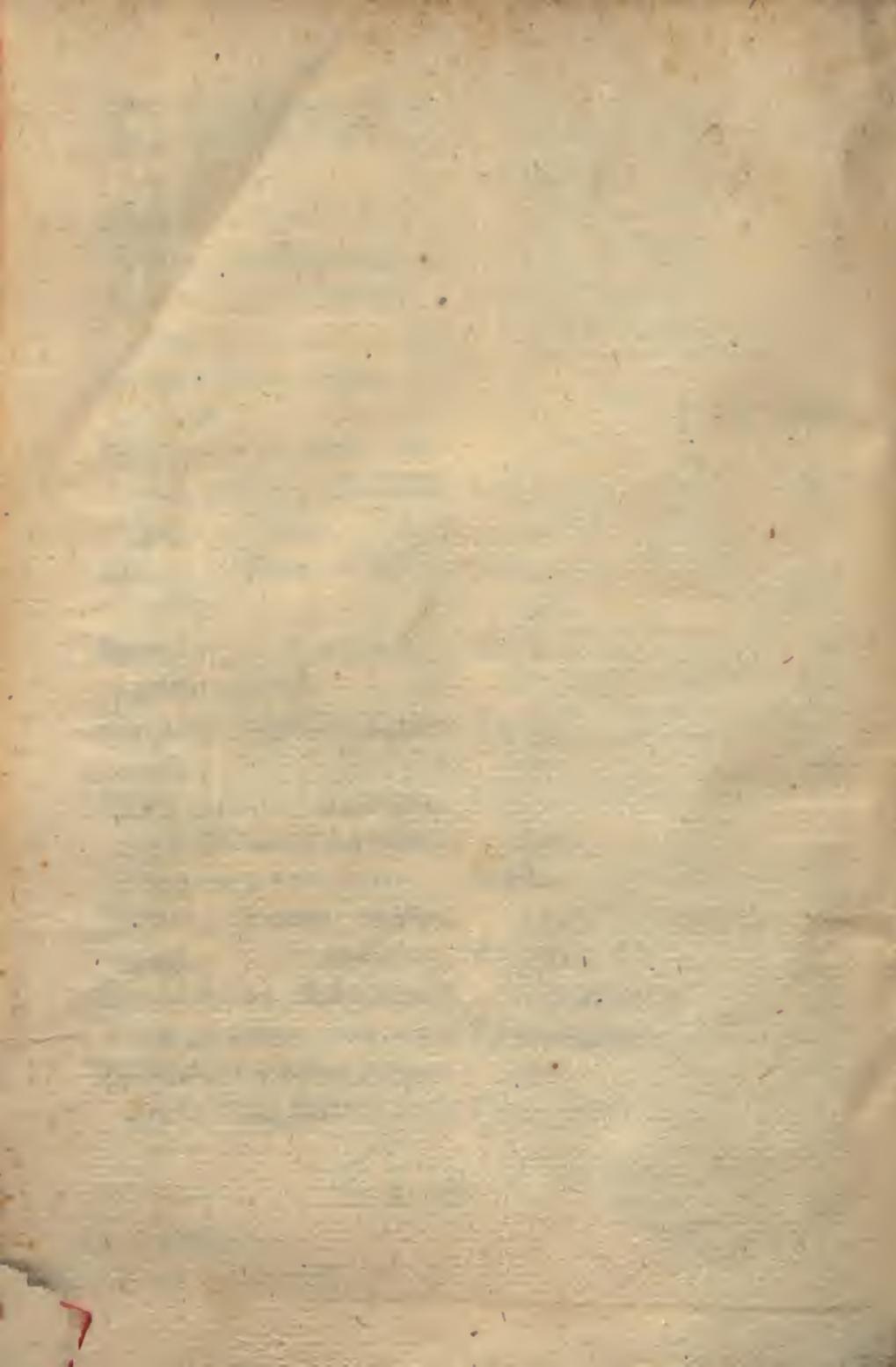
# I N D E X.

- Sermo Christus quomodo. 38  
 Seruitus duplex ante legē euangelicam. 73  
 Sibyllæ Erithraæ car. 102  
 Sibyllæ gentium vates. 61  
 Sichi variae antiquitatis. vi pag. 110  
 Simplicitatis typus. co-  
     lumba. 91  
 Singulares in sacra histo-  
     ria actiones singulare.  
     quid indicant. 116  
 Socrates apud Ethnicos atque. 49  
 Socrates Christianus à Iu-  
     Verbi diuini affinitas ad  
     stino dicitur. 36  
 Socrates Christum cognovit ex Iustini sent. 47  
 Stater à Petro solutus quid  
     significauerit. 121. 122  
     124. 125. 126. 127.  
 Tittera crucem refert.  
     pag. 108. 113.  
 Tau antiqua hebraeorum  
     eruci similis. 109. 110  
 Tau hodierna hebraeorū quo  
     modo cruci similis. 111  
 Tertullianus declaratus  
     aduersus Scaligerū. 112  
 Tiberij mos in puniendis  
     reis maiestatis. 10  
 Titulus crucis. 113  
 Tricenarius numerus my-  
     sticè crucem notat. 114  
 Vasa in sepulchris efficta  
     quid notent. 97. 98  
 Vasorum similitudo de ele-  
     ctis & reprobis. 98  
 Velum templi scissum quid  
     notet. 125.  
 Verbum Christus quomo-  
     do. 38  
 Verbum potius cur carnem  
     deum. 25  
 Victus animaliū ex ysdē,  
     ex quibus constant. 79  
 Virgilius Sybillæ vatici-  
     niū deprauavit. 63. 64  
 Vno duplex, cum Christo  
     pag. 123.  
 Vrnae sepulchrales. 98

F I N I S.



11  
12  
13  
10  
3  
14  
7a  
8  
k  
8  
id  
5.  
d  
9  
1  
8  
n  
f  
i  
h  
1



- 3-6-1 -

BIBLIOTECA